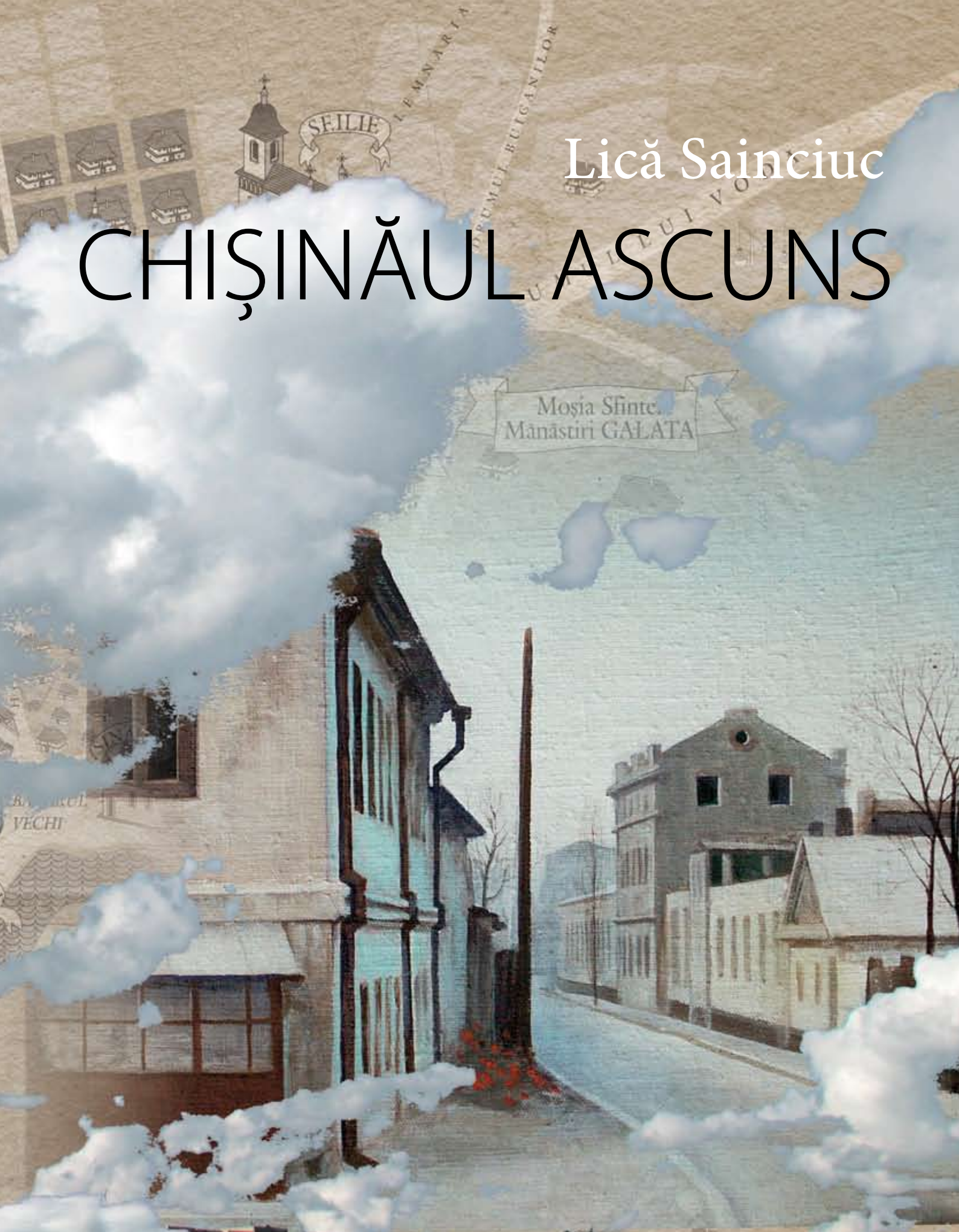

Lică Sainciuc

CHIȘINĂUL ASCUNS

Lică Sainciuc

CHIȘINĂUL ASCUNS

sau o încercare de resuscitare a memoriei unui oraș

CHIȘINĂU
2014

Editura **LUMINA**

Contribuții:

Tamara Nesterov

Pētr Starostenko

Nicolae Pojoga

Imagini și text © *Lică Sainciuc*

Director: *Elena Popovschi*

Redactor: *Anatol Malev*

Redactor artistic: *Tatiana Melnic*

Paginare, prelucrarea imaginilor, prepress: *Lică Sainciuc*

Editura Lumina,

bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 180,

MD-2004, Chișinău

Tel/fax 022-29-58-64; 022-29-58-68;

e-mail: luminamd@mail.ru;

www.edituralumina.md

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Sainciuc, Lică.

Chișinăul ascuns sau o încercare de resuscitare a memoriei unui oraș : [album] /

Lică Sainciuc. – Chișinău : Lumina, 2014 (Tipogr. “Balacron”). – 160 p.

300 ex.

ISBN 978-9975-65-364-0.

94(478-25)(084.12)

S 15

ISBN 978-9975-65-364-0

Salcâmiile capitalei

Are George Meniuc undeva două versuri cu adevărat istorice:

*Cum cresc salcâmiile în oraş,
Coşcovind asfaltul...*

Demenţa constructorilor, mai ales în perioada capitalismului sălbatic, nu cruţă nimic, acaparând orice palmă de pământ. Ce e viu însă luptă din răputeri, nu cedează distrugerii. Salcâmiile, fiind şi ei fiinţe vii, luptă din răputeri pentru supravieţuire, ridicând pe umeri lor tone de ciment şi piatră, în drum spre lumină şi soare.

Personal am doi salcâmi cu care ne ştim de bine încă din anii tinereţii. Aceşti vechi prieteni ai mei de pe strada Şciusev, colţ cu Puşkin, cine ştie de când tânjesc la soare, nemaipomenit de frumoşi prin forţa lor de rezistenţă în faţa vremurilor ce s-au perindat peste faţa aceasta de pământ. Noi, în marea noastră majoritate, suntem nişte copii pe lângă ei, venetici care, în cel mult a doua generaţie, facem umbre străzilor acestui oraş.

Spre marele nostru noroc, printre bătrânii salcâmi mai sunt şi câteva viţe de oraşeni cu rădăcini adânci în istoria oraşului de pe malul Bâcului. Printre vechii oraşeni se află şi familia artiştilor plastici Glebus Sainciuc şi Valentina Rusu Ciobanu.

Fiul lor, pictorul şi arhitectul Lică Sainciuc, un mare patriot al vechiului oraş, face un lucru enorm, reconstituind casă după casă, stradă după stradă, lăcaş după lăcaş, val după val istoria oraşului în care trăim, muncim, murim şi ne naştem, şi pe care îl cunoaştem atât de puţin.

S-a vorbit şi se mai vorbeşte despre faptul că încă suntem în căutarea identităţii noastre. Păi, cum ne-am cunoaşte noi identitatea, dacă nu ne cunoaştem rădăcinile, dacă până şi şiragul denumirilor arterei principale ale capitalei, le aflăm abia acum de la harnicul, neobositul Lică Sainciuc. Deie-i Domnul sănătate şi spor la muncă!

Ion Druță

16 octombrie 2007

Chişinău

Zonarea
Târgului Vechi
al Chișinăului
către 1812

CHIȘINĂUL ASCUNS

Aceste locuri sunt populate încă din vremuri preistorice, dar obișnuim să calculăm vârsta localității de la 1436, cu toate că unii nu sunt de acord și țin socoteala din anul 1466. În orice caz de pe atunci datează morile de apă ale Chișinăului la care se adunau să macine grâul, secara, iar mai apoi și porumbul țăranii din satele vecine.

Dar cele mai vechi semne ale Chișinăului, fire ce pot fi detectate din negura vremii până astăzi, sunt drumurile. Primul, spre Iași și spre Tighina de-a lungul Bâcului, ba chiar și râul pe atunci era o cale. Un al doilea venea din nordul Țării Moldovei, tocmai de la Hotin, și ajungea prin Căușani la Cetatea Albă la apa Turlei. Cel de al treilea venea din centrul țării, prin Căpriana și se oprea la frontieră, la Nistru. Înainte de apariția podurilor, drumurile treceau râul prin vaduri și deci locul era bun de zăgazuri. Astfel au apărut iazurile Chișinăului împreună cu prima industrie – morăritul.

La intersecția celor trei căi era să apară Piața – soluția miraculoasă a zilelor noastre, care și pe atunci aducea roade. Chișinăul începe să adune meseriași de tot felul, care la fața locului își puteau desface marfa. Coincidența acestor două elemente — a morilor și a vadului – da oamenilor prilej de întâlnire, schimb de bunuri materiale ori spirituale.

Drept dovadă a creșterii Chișinăului stă prețul la care era evaluată așezarea în acte de vânzare-cumpărare: 120 de galbeni în 1466 și 500 de galbeni în 1576. Cu meseriași și negustori Chișinăul încetează a mai fi un sat și în 1666 locuitorii lui sunt menționați drept “târgoveți”.

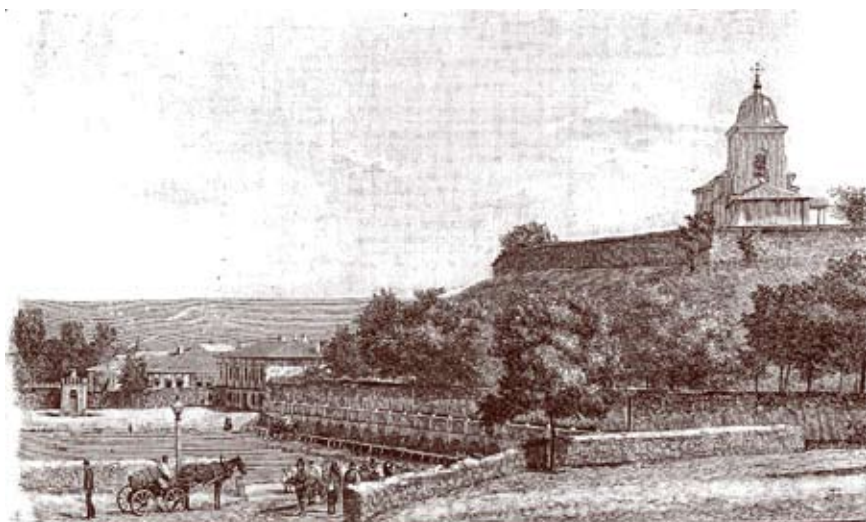
În general, veacul 17 este unul de transformări calitative și destul de rapide în istoria orașului: în acel veac, Chișinăul, devenit oraș, începe a îngloba satele învecinate; apar vame la intrările orașului unde sunt percepute încasările; în fruntea orașului este numit un pârcălab, pe urmă chiar doi, ca în cele mai mari orașe ale Moldovei.

Ocupațiile orășenești generau și o structură orășenească a așezării — fără necesitatea lotului în jurul casei, gospodăriile devin îndesate, lipite una de alta, lipsite de oricare spațiu unde puteai respira liber în momentele de reculegere și reflecții asupra trecutului mioritic. Deci cu atât mai importantă în viața orășeanului devine Biserica.

Tot de pe atunci începe și poluarea — activitatea meseriașilor și negustorilor inundă târgul cu gunoaie. Firește, gunoaiele curg la vale, și, ce este și mai firesc, orașul suie în deal, lepădându-și murdăria și mizeria în punctul de pornire — straturile înstărite ale populației fiind întotdeauna în capul ascensiunii.

În cadrul acestei mișcări se mută și centrul orașului: mai întâi este chiar pe malul râului, lângă Fântâna cea Mare, apoi urcă mai la deal, unde apare prima biserică de piatră, orășenească, să nu poată lua foc atât de ușor în desimea caselor dimprejur — biserica domnească Sf. Nicolae din 1645; mai apoi, așa-zisul Sobor Vechi clădit în 1747 pe locul care înainte de 1741 ținuse de moșia Buicanilor; apoi, tot mai la deal, la Sfântul Ilie, unde începuse și ar fi trebuit să se constituie următorul centru al orașului cu o planificare deja regulată, dacă nu interveneau războaiele ruso-turce. După anexarea Moldovei răsăritene, Chișinăul devine capitală regională, câpătând astfel și o importanță mult mai mare. Așa că centrul se mută și mai sus, și este marcat de Catedrala cea Nouă.

Fântâna cea Mare

Biserica Măzărache.
1978.
Acuarelă

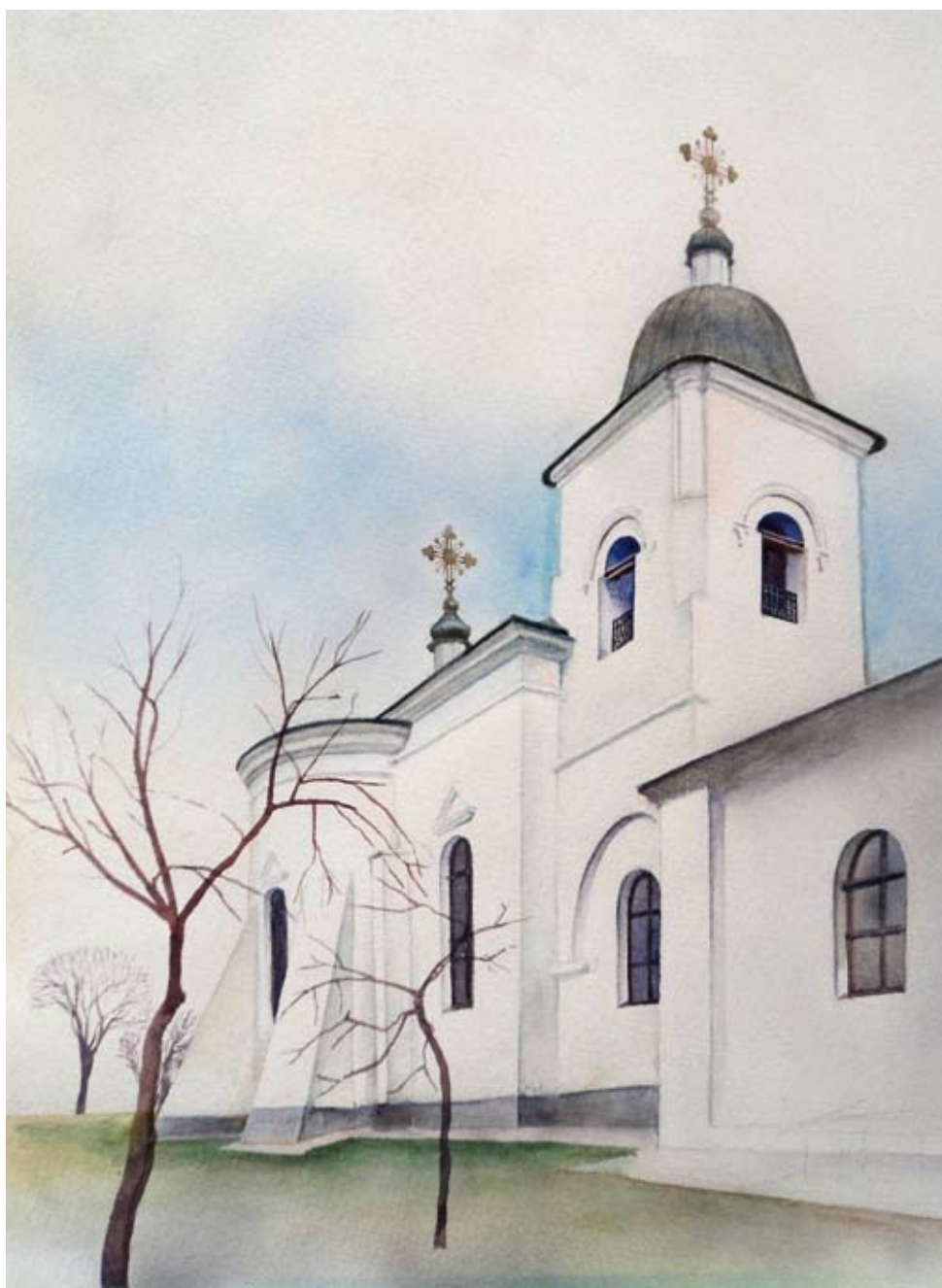
*Fântâna Mare și
biserica Măzărache.*
Imagini din sec.19

La poalele dâmbului
Măzărache exista o fântână
abundentă, care și în sec. 19
reușea să adape întreg
orașul. Fântâna este prima
mențiune documentară
a Chișinăului:

...văzând dreapta și
credincioasa lui slujbă către
noi, l-am miluit cu deosebita
noastră milă și i-am dat și
i-am întărit ... lângă Bâc, de
cealaltă parte, pe valea ce
cade în dreptul Cheșenăului
lui Acbaș, la Fântână, unde
este Seliștea Tătărească, în
dreptul păduricii

17 iulie 1436

Biserica
Măzărache.
Ctitorită
la 1742

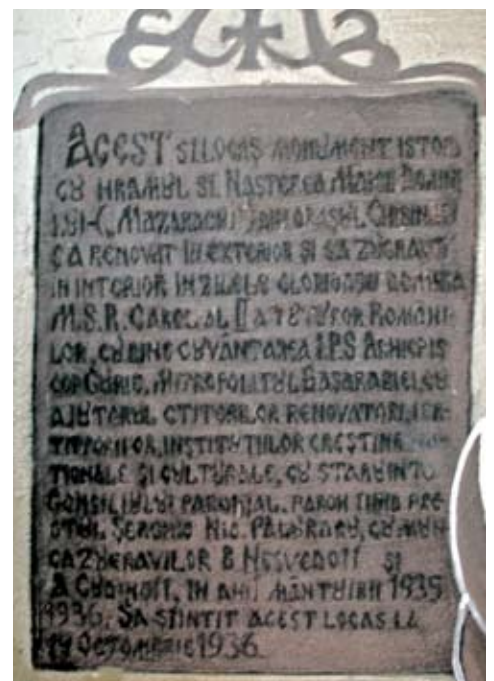

Pietre
funerare de
lângă biserica
Măzărache

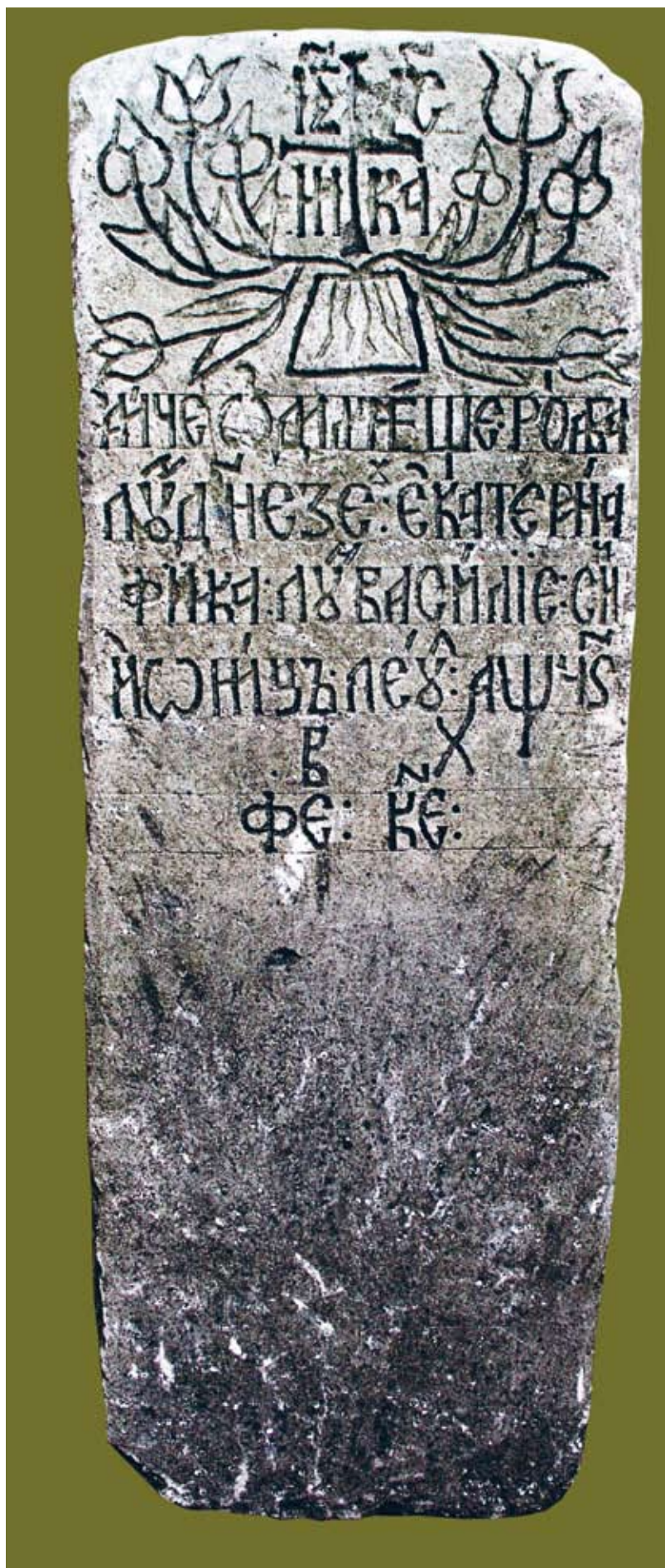
CINSTIȚILOR CETITORI
VĂ ROGU SĂ FIȚI RUGĂTORI
ZIKÂNDU KA SĂ MI SĂ ERTI
... A MELE PĂKATI...

ACEST sf. locaș monument
istoric cu hramul
sf. Nașterea Maicii Domnului
– („Mazarachi”) din orașul
Chișinău s'a renovat în
exterior și zugrăvit în interior
în zilele glorioasei domnii
a M.S.R. Carol al II a tuturor
Românilor, cu binecuvântarea
I.P.S. Arhiepiscop Gurie,
Mitropolitul Basarabiei, cu
ajutorul ctitorilor renovatori,
jertfitorilor, instituțiilor
creștine naționale și culturale,
cu stăruința consiliului
parohial, paroh fiind preotul
Serghie Nic. Păduraru,
cu munca zugravilor
B. Nesvedoff și A. Cudinoff,
în anii mântuirii 1935 – 1936.
S'a sfințit acest locaș la 14
Octombrie 1936.

AÍCE ODIHNĚŠTE RÓABA
LUI DUMNEZEU ECATERÍNA
FÍICA LUI VASÍLIE SIN
IONÍŢĂ LÉUL : 1796
FEV: 25

Scara clopotniței

Fereastră în
peretele clopotniței

Ușa de la turnul clopotniței

Clopotnița
bisericii
Măzărache

În anii cincizeci ai sec. 20 administrația sovietică a orașului demolează *Paraclisul* – biserica lipovenilor.
Drept recompensă li se oferă *Măzărache*.
Clopotul cel mare a fost adus de lipoveni din biserica distrusă

Situația la 1813

Situația la 2008

Biserica Râșcanilor

Vedere din curtea bisericii
înspre Râșcani.
Anii 2000 și 1900

Un monument sovietic la poalele
dâmbului Măzărache. În acea epocă în loc
de troițe se instalau sculpturi reprezentând
pionieri și sportivi

Înainte de reconstrucție
poarta curții era mai joasă.
1960

Strada Balș, desființată

Pe locul unde era cândva
Fântâna cea Mare
a Chișinăului
se află sediul întreprinderii
“Apă-Canal”

Malul Bâcului. Locul inițial al orașului

Scăldatul cailor lângă o moară pe Bâcu. Sfârșitul sec. 19

*Case de cândva
din strada Balș*

*O hudiță anonimă
păstrată ca prin
minune încă din
evul mediu*

*Stradela Cimitirului Evreiesc,
azi Gheorghe Sion*

*Strada Balș trecea în mahalaua
Bulgărie. Numită după familia
boierească a Bălșeștilor*

*Bulgăria,
azi str.
Grădinilor*

*Stradela Ioanei,
azi Ioan
Botezătorul*

*Pe locul cimitirului, în anii 1950
a fost construită o fabrică de
mobilă. Apoi și alte clădiri...*

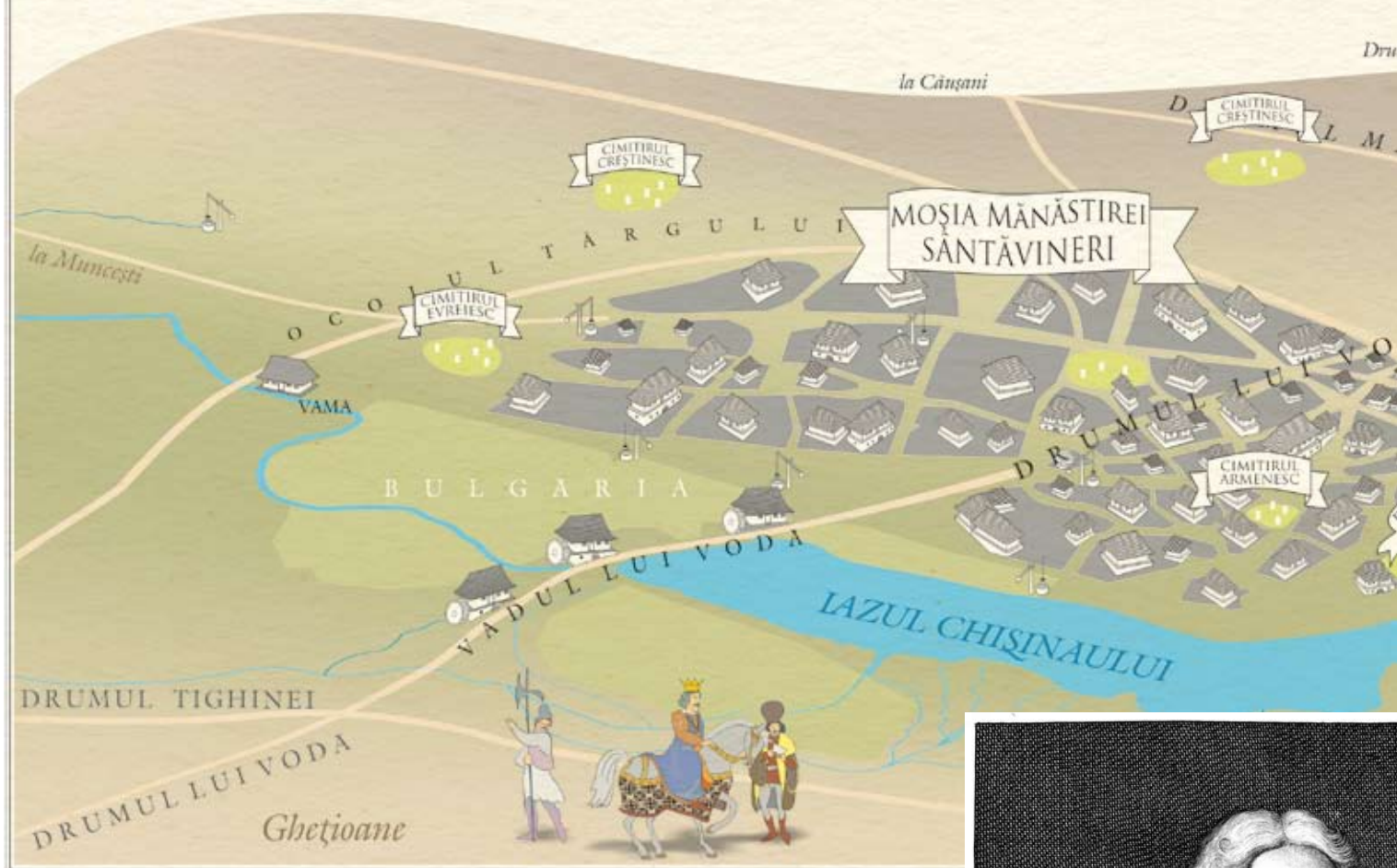

Zona moșilor
mănăstirii
Galata
cuprindea
parohiile
Bunăvestire,
Arh. Mihail
și Sf. Ilie.

Din câte au
fost, au rămas
doar “casa
Naumov” sau
Muzeul Pușkin,
Loja Masonă
și biserica
Bunăvestire

ORĂȘELUL CHIȘINĂU

10. AGER LAPUSZENSIS. Ad hunc olim pertinuit Tigine, Turcis Bender, urbs et olim munitissima, et nunc a Turcis multis operibus aucta ad Tyratem; nostris temporibus, regis Sveciae, e Pultaviensi pugna profugi, receptaculum. Frustra eam saepius oppugnarunt ante initas subiectionis leges Turcae, sed quod vi non potuerunt, fraude impetrarunt et Aronis principis, cui Moldavi Tyranni nomen indiderunt, perfidia. Hic enim, cum propter saevitiam et tyrannidem, quam in Moldavos exercuerat, sua ditone a proceribus expulsus esset, ad turcicum imperatorem confugit, eique pollicitus est, si principatui restitueretur, saepius expetitur Tiginecum XII pagis ipsius militi tradere et in perpetuam possessionem donare. Commotus hoc munere Sultan ipsum quidem sceptris restituit, contra munitissimum totius provinciae oppidum et firmissimum contra Polonos et Tartaros propugnaculum in operae praemium accepit.

In veteri Dac. descr. videtur esse eo in loco, ubi fuit Zargidava, et si Tegina sive Bendera, ad occidentalem Tyratis ripam sita sit, Zargidava vero ad orientalem Hierasi (errore forte typi aut authoris) ripam videatur.

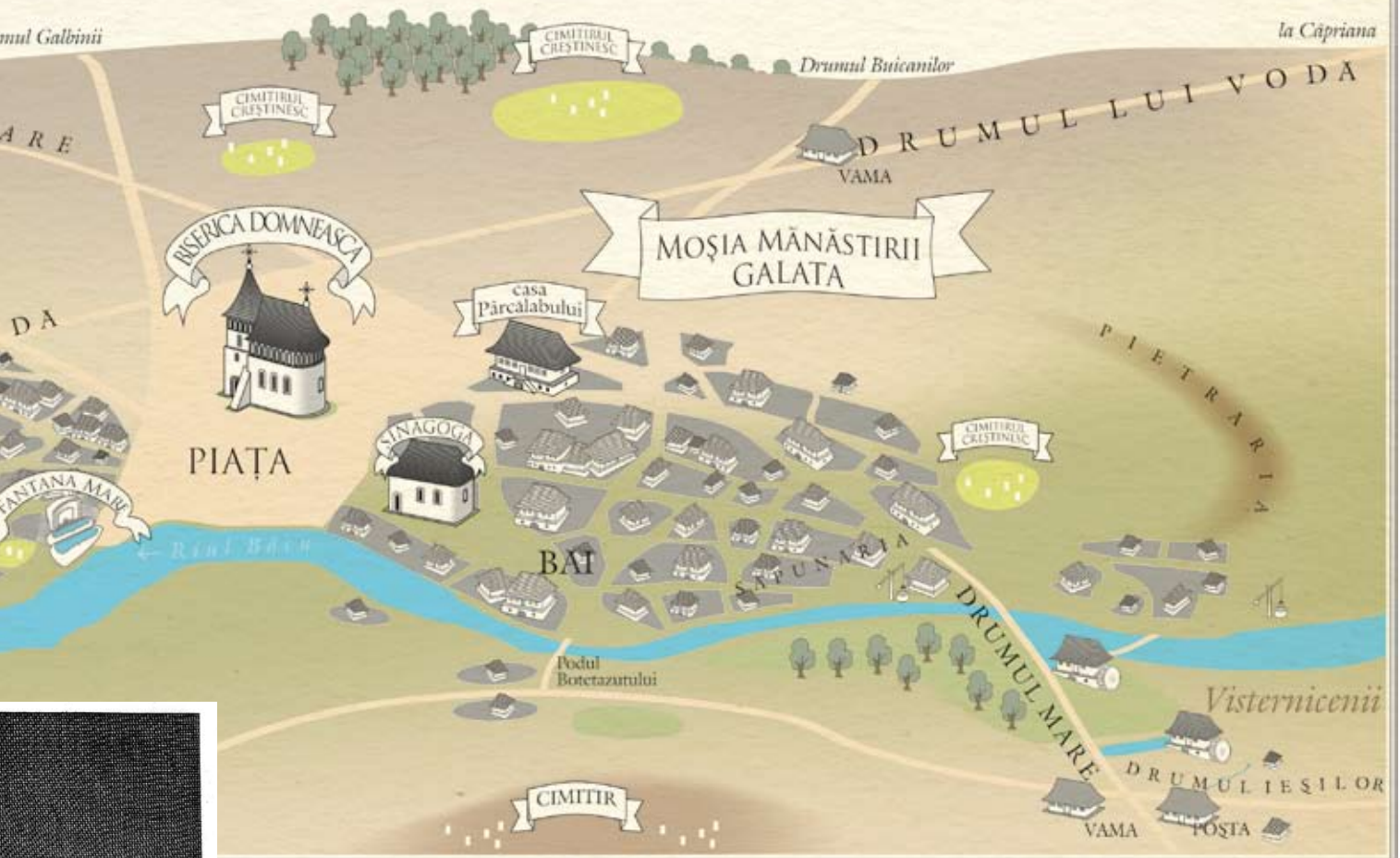
Itaque nunc Lapuszna praecipuum est huius regionis oppidum ad rivulum συνόνημον situm, ubi duo parcalabii a principe constituti degunt, qui provinciae negotiis prospiciant. Praetera Kisznow, ad flumen Bicul, non magni momenti

Demetrie
des h. russif. Reichs
beydem russ. Kaiser
des hohen. Senats

A.D. 1650

urbecula. Haud procul ab ea conspicitur series maximorum lapidum, ita in recta linea dispositum, ac si humana industria illuc essent collocati. At hoc credere impedit et ipsorum lapidum magnitudo, et spatii, per quod extenduntur, longitudo. Continent enim aliqui trium aut quatuor ulnarum spatium in tetragono, eorumque series trans Tyratem usque ad Crimaeam pergit. Vernacula lingua Kieile Bykului vocant, diabolorumque opus esse, rustica refert simplicitas, obstruere amnem Bycul coniuratorum. Certum, aliquot principes alveum huius amnis, qui longo tractu inter montes decurrit, obstruere tentasse, quo vicina loca, non nisi secandis fœnis apta, in lacum converterentur, at nunquam opus potuisse perficere.

Supra hunc Tyrati adiacet.

Descriptio Moldaviae DEMETRII CANTEMIRII MOLDAVIÆ PRINCIPIS 1714

Sunt autem pircalabii bini, Chotini, Czernautziis, Suczaviae, Nemtzii, Sorocae: qui, quoniam illae potiores Moldaviae civitates sunt, etiam commendatum nomen habent: porro bini Romani, Bataszanorum (quod oppidum coniugi principis paret), Orhei, Kiszinovi, Lapuszna, Falczii, Galatziorum, Tekuczii, Tutovae, Putnae. Reliqua minoris momenti oppida, ut Bacov, Tirgulfurmos, Harlei, Cohurlui et Vaslui, singula singulos habent pircalabios.

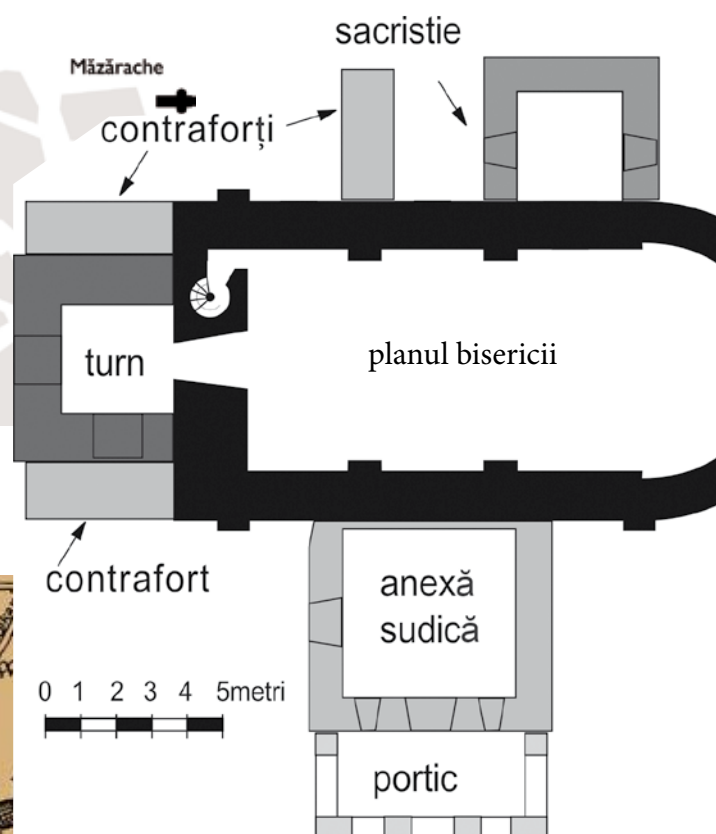

Cantemir,
und in Moldau Fürst,
Peter dem Großen
Mitglied und geheimer
Rath.

CENTRUL VECHI COMERCIAL AL CHIȘINĂULUI

Centrul medieval al orașului

Biserica Armenească, aspect actual

Piața Veche și Biserica Domnească

Anii 1960.
Acuarelă

Sânecoară. Acuarelă

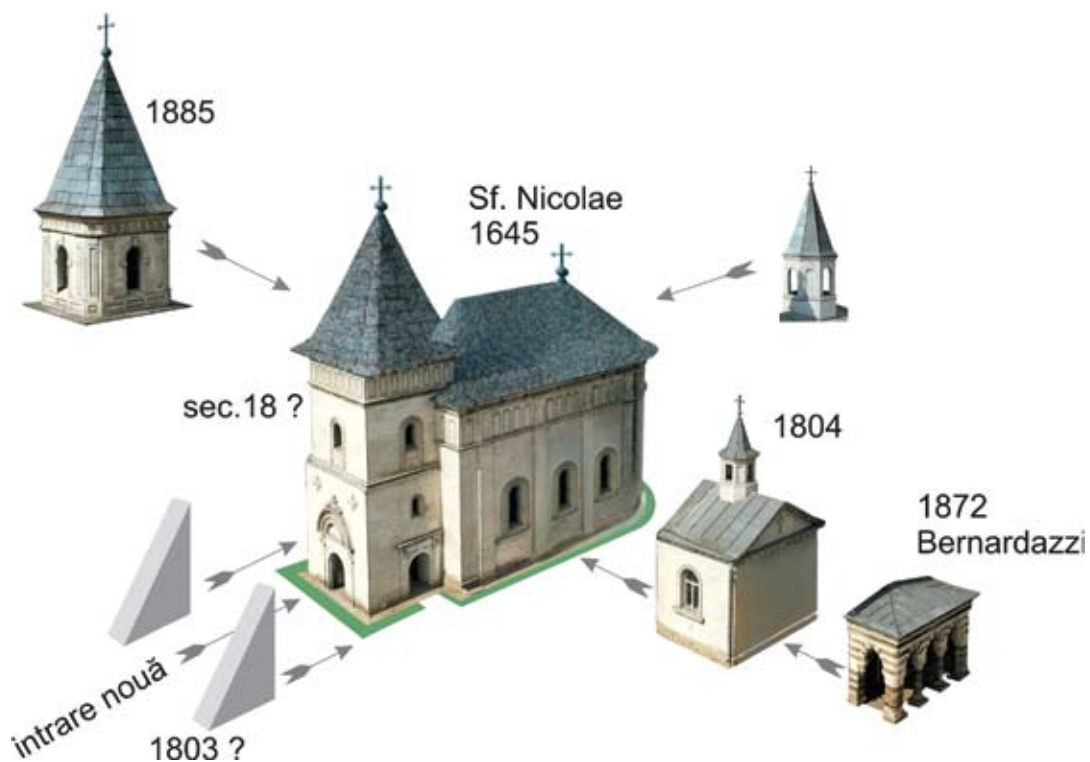

Inițial, aceasta fusese o biserică moldovenească. După toate probabilitățile, comunitatea armeană a Chișinăului și-a asumat în 1803 grija de a o repara, preschimbând-o în biserică armeană

Profesor arhitect A.H.Toramanian

Biserica domnească
Sf. Ierarh Nicolae,
mai târziu biserică
Armenească

Modificările
survenite pe
parcursul anilor

Piața Veche, dispărută

Strada Turcească, azi str. Piața Veche

Biserica
Sf. Nicolae
Reconstrucție

O casă din strada *Mincu*,
azi str. *Pușkin*

Strada *Stavrie*, dispărută

Ultimele zile ale *Pieței Vechi*. Anii 1950

Drumul
spre *Fântâna cea Mare*,
azi str. *Fantalului*

*Piața
Veche.
Începutul
sec. 20.
În spate se văd
Catedrala Nouă
și Sf. Ilie*

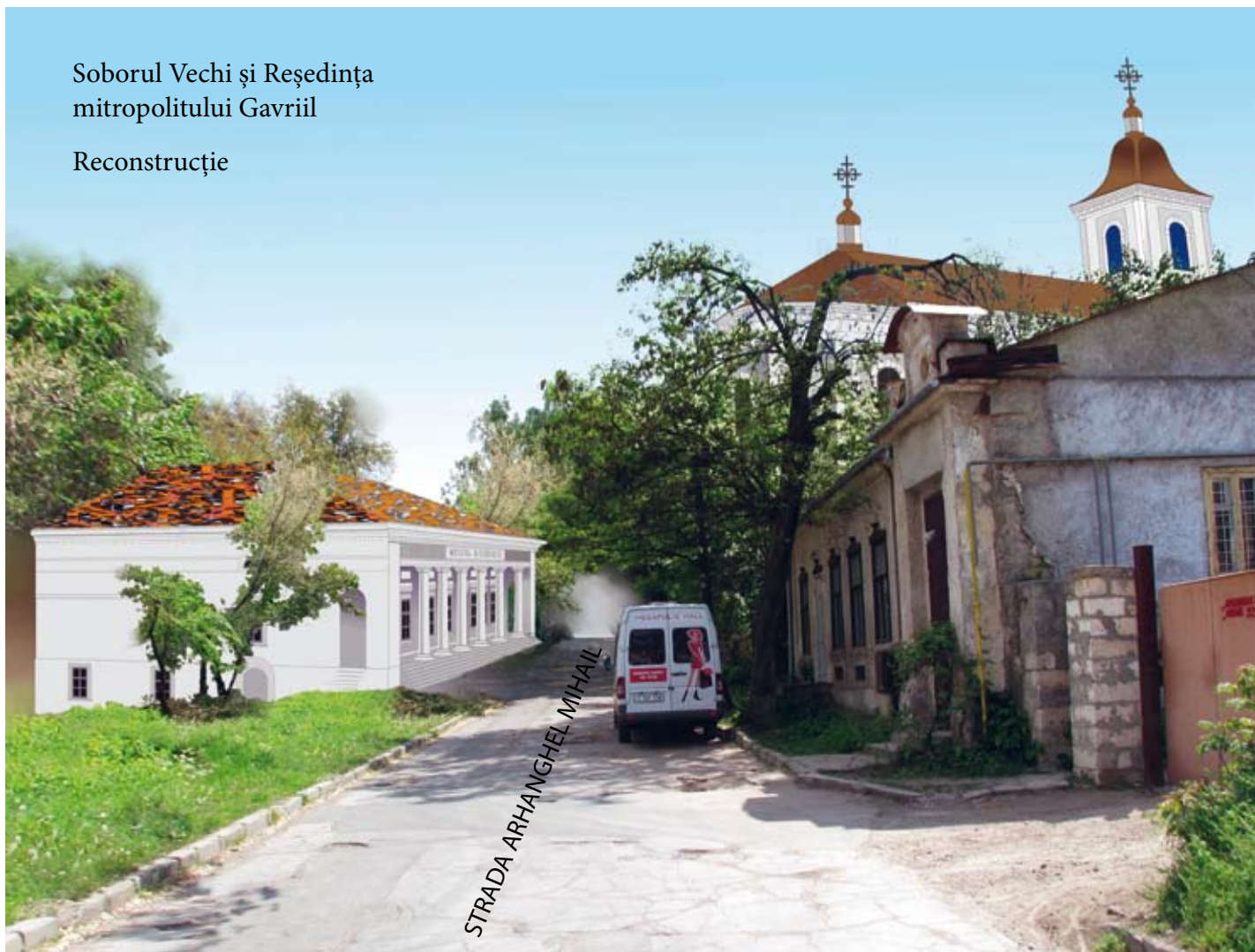

O porțiune din *Drumul Mare*, azi strada Arhanghel Mihail

Vestigii ale *Drumului Mare* pe porțiuni: șoseaua *Orhei, Petru Rareș*, în continuare *Arhanghel Mihail*, în continuare o porțiune dispărută, apoi străzile *Bălți, Habad Liubavici, Columna, Gagarin*, drumul *Munceștilor*

Reconstrucție

1815

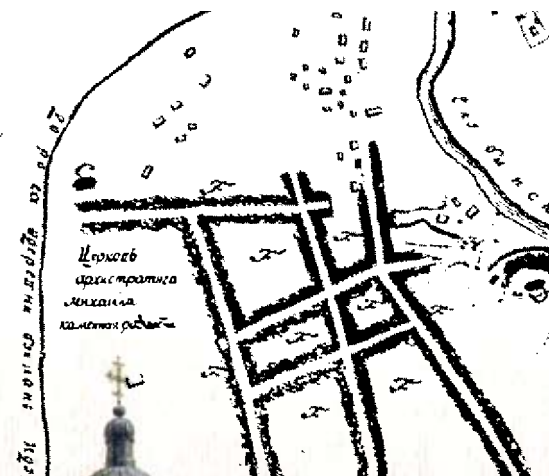
Ащинцѣхъ не ка Бисѣрничле ꙗ-
тра чѣстѣ Облестіе, ꙗтраѣтеле, сѣхнѣ лиѣхнѣ шн
де кѣрциле тревинчѣае, нѣмѣ силнѣ а ѣшѣа Тѣпо-
графіе, ꙗ Митрополіа Ѣпархіи Ноастрѣ, чѣ бѣте ꙗ Ки-
шинѣхъ, пѣнтрѣ а кѣрѣа пѣнере ꙗ лѣкоаре кѣцегѣхнѣ
Благословѣніа Прѣ сѣхнѣхнѣ ꙗдрѣпѣтѣѣорѣхнѣ Сѣхнѣ
а тѣѣтѣ Рѣссіа, ꙗтѣ ка ꙗтѣхнѣ чѣ мѣи тревинчѣае
Бисѣрничлѣхнѣ кѣрте, декарѣ ꙗтрачѣстѣ Ѣпархіе бѣте прѣ
мѣре, лиѣхнѣ, Слѣжѣеннѣхнѣ, кѣре ꙗ лимѣа Рѣмѣхнѣхнѣ
сѣхнѣ Лѣтѣрѣіе, кѣ аѣхнѣѣѣорѣхнѣ лѣи Дѣхнѣхнѣ ѣ аѣмѣ
тѣхнѣхнѣ, ѣхнѣхнѣ ꙗтѣхнѣ тѣѣте ꙗтѣѣѣѣ Тѣѣ-

Reședința mitropolitului Gavriil și biserica Sf. Arhangheli, căreia i se zicea “Soborul Vechi”, ctitorită în 1747, demolate de autoritățile sovietice în anii 1950–60

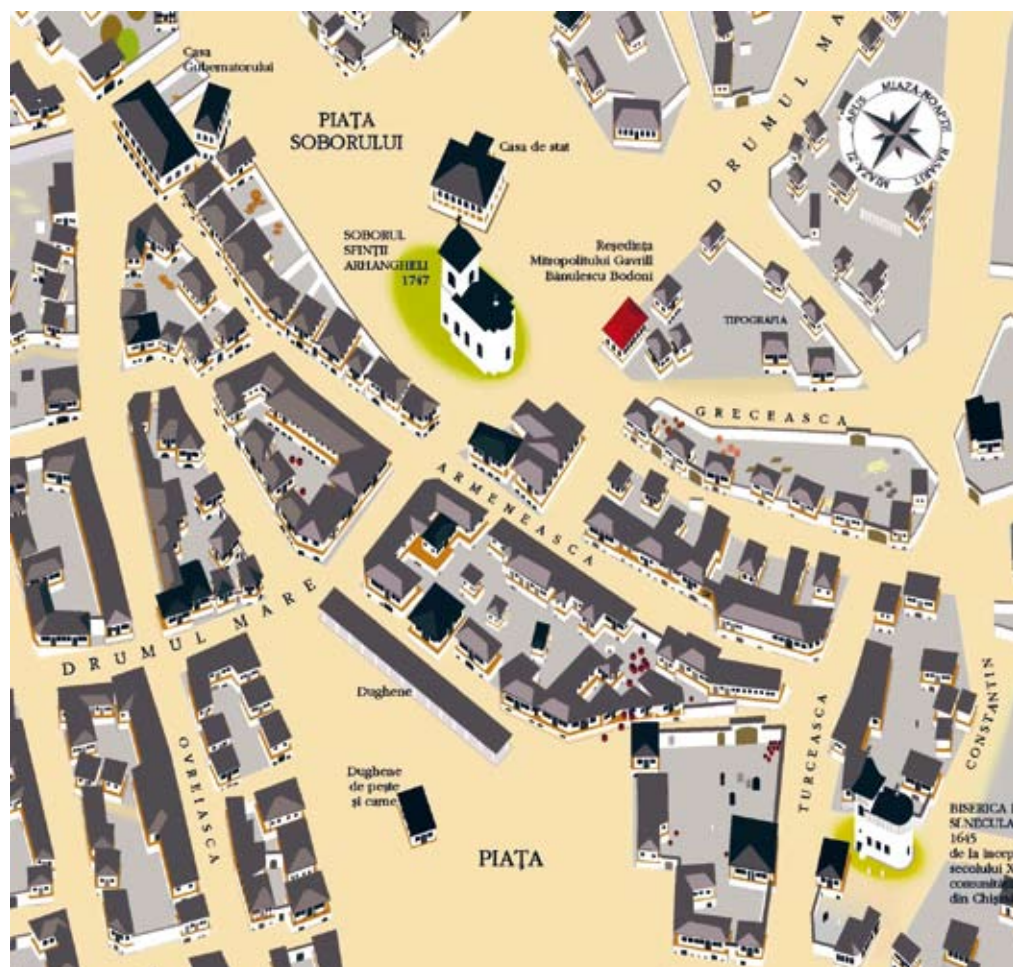
Vedere din 1943

Soborul Vechi

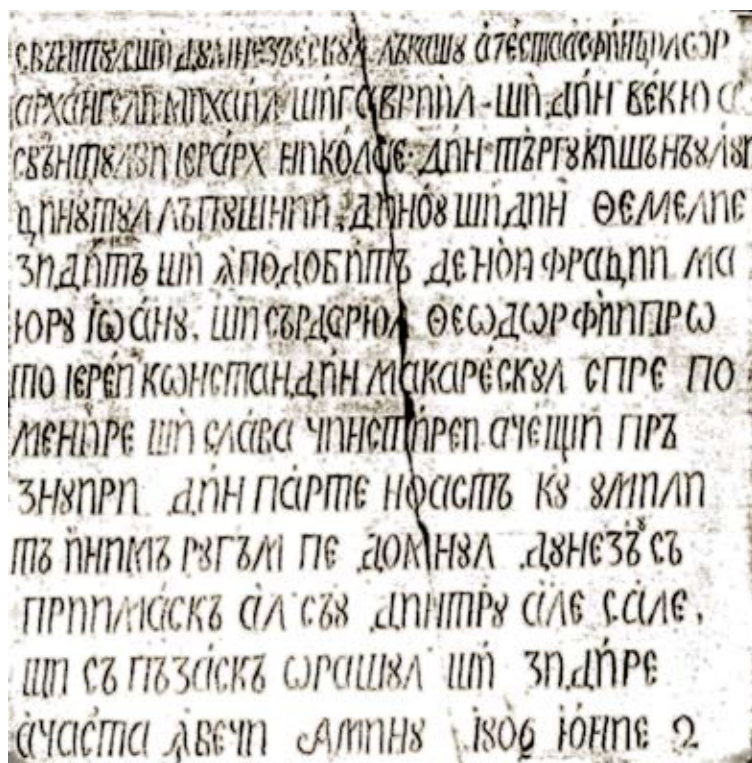

Centrul vechi al Chișinăului

Inscripție votivă
de pe *Soborul Vechi*,
demolat în 1955

Svântul și Dumnezeu-împăratul lăcaș
acesta a Sfinților Arhangheli
Mihail și Gavriil și din vechiu
a Svântului Ierarh Nicolae
din târgul Chișinăului ținutul
Lăpușnii, din nou și din temelie
zidită și împodobită de noi frații
maiori Ioan, și sădarii Theodor
fii Protoierei Constandin
Macarescul spre pomenirea și
slava cinstirii aceștii prăzniri
din partea noastră cu umilită
inimă rugăm pe Domnul
Dumnezeu să priimască al său
dintru ale sale și să păzască
orașul și zidirea această în veci
Aminu 1806 iunie 2

Soborul Vechi.
Desen de Petre Chicicu, 1938

Cartea domnească de miluire
din 1741, scrisă la Iași,
ne informează:

Io Grigore Ghica voevoda, ...
Adecă Domnia mea ... din
poronca noastră credincios
boierul nostru, dumnealui
Lupul Năstas, biv agă, ...
cerând voie de la noi, ca să
o facă dumnealui această
bisearică, Domnia mea i-am
dat voie și blagoslovenie, ca
s-o facă

Atunci Lupul Năstase
cumpără de la mănăstire
cu 2142 lei locul de biserică
în preajma *Pieței Vechi* și o
zidește “din temelie cu toată
cheltuiala dumisale...”

Soborul Vechi.
1943

Ruinele din zona unde se afla cândva *Soborul Vechi*.
Anul 2000

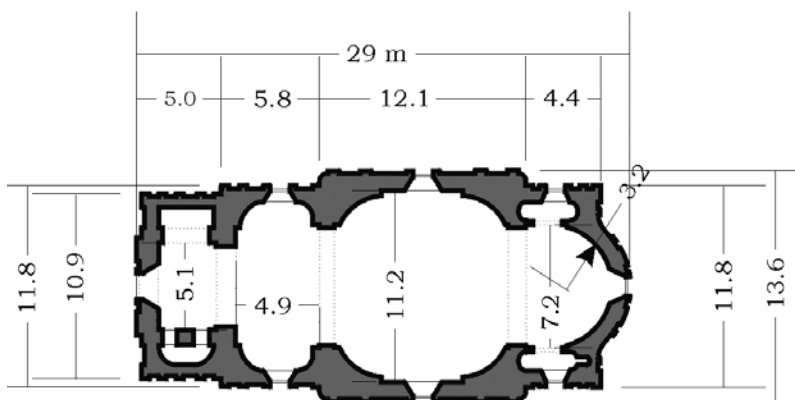

Muzeul Bisericesc, fosta reședință a mitropolitului Gavriil Bănulescu Bodoni,
în preajma demolării

Mormântul
mitropolitului Gavriil
la Căpriana

Planul
Soborului Vechi

*Strada Antoni,
azi Anton Pan*

Situația la 2000

*Casa Donici.
Vedere de la mijlocul sec.19*

Strada Pruncului

Vedere de la începutul sec.19

Casa Pușkin

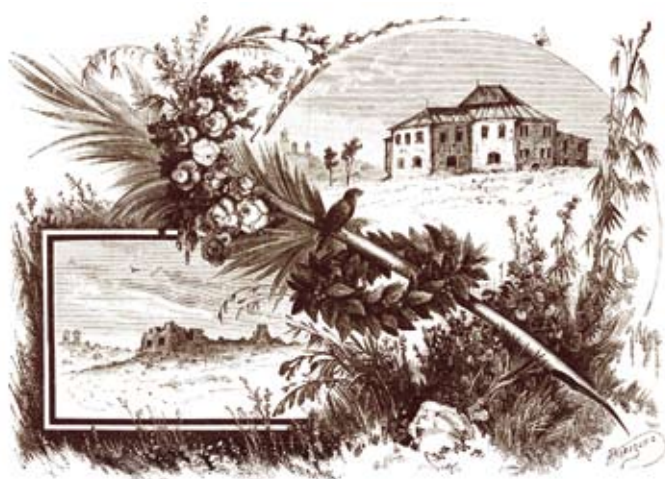

Casa Puşkin

*Strada Măcărescu,
azi Colina Puşkin*

Casa Rusu Ciobanu

*Ruinele casei Donici.
Vedere de la sfârşitul sec.19*

Intersecția străzilor *Pruncul*, *Antoni* și *Măcărescu*,
azi *Pruncul*, *Anton Pan* și *Colina Pușkin*

Strada *Căprienei*

Strada Andrei

Drumul este elementul cheie în structura unei așezări omenești.
Drumul de intrare în localitate. Drumul ce duce la fântână,
la moară, la vie, la livadă, la vecini, la Biserică și cimitir.
Drumul ce leagă satul tău de satele vecine.
Pe un drum mergi cu carul, altul îl parcurgi pe jos — unu-i mai lat,
altul este mai îngust...

Firele drumurilor, întâlnindu-se și contopindu-se, vor țese o mreajă,
unică în felul ei, aidoma amprentelor digitale,
care-i va da localității personalitate inconfundabilă

Strada Sf. Ilie

Strada Armenească, azi Armeneasca Veche

Cu timpul drumul își pierde funcția primară și se destramă în crâmpie de străzi. Fără o destinație anume, fără tenacitatea proprie drumului de a te duce și tot duce, mai cotind, mai înconjurând, dar tot de a te scoate la capăt — strada, descendentă directă a drumului, păstrează amintirea sutelor de mii de roți și picioare ce au străbătut-o de-a lungul veacurilor

*Strada Armenească,
azi Armeneasca Veche*

Strada Căprienei

Printre mulțimea ciudată
deosebeai pe ofițerul rus
trecând iute în droșca-i ușoară,
pe frumosul și voinicul țăran
moldovean, contrastând cu
soldatul împărătesc cu trăsăturile
de calmuc, puțini turci, din pătura
cea mai de jos, și mulți armeni —
așa de numeroși aici că ocupă
o stradă întreagă

William MacMichael,
1817

Strada
Cătelin,
azi Stamati

Intersecția străzii Sălosului cu strada Măcărescu, azi Colina Pușkin

Feciorii protopopului Măcărescu au ridicat biserica Sf. Arhangheli după modelul bisericii "Duminica tuturor sfinților" a mitropolitului Iacob Stamati din 1800 care fusese zidită de arhitectul Her Leopold în stil baroc; doar ca mărime aceasta era mai mică, nu avea cele două cămăruțe din nartex ale bisericii-model

Paul Mihail

Constantin-protopopul
împreună cu unchiul său
preotul Vlasie Măcărescu
au reînnoit la 1770
mănăstirea Vărzărești

Paul Mihail

Strada Sălosului, azi Zamfir Arbure

(STAREA CIVILĂ), PARTEA I

EXTRACT DIN REGISTRUL MITRICAL

PENTRU NĂSCUȚI, PE ANUL 1900

Una mie sute 1111

Numărul actului de naștere	Locul și ziua	Numele celor născuți	Numele, prenumele, ocupația părinților și religia lor	Numele, prenumele și ocupația nașilor	Cine a săvârșit taina sf. botez	Subscrierea chieșilor (marilor), dacă volec
59	15.04.	Valentina	Getășean din Orșina, județ ghe al lui Simeon Rusu- Cioban, de vârstă, vădug, și legătura soției lui, Ma- ria a lui Mihail, de vâ- rstă wangelico-reforma- tă, amândoi de înălțime cum- vrie.	Getășean din Orșina, județ mitrie Grigorie Sos- nișcu și Elena Si- meon Cioban.	Mihail Grigorie Sosișcu al cărui zefu, Sorafo- Satorni.	

Extras din registrul metrical
pentru Valentina Rusu Ciobanu

Vedere de la
începutul sec. 20

Biserica Bunăvestire
are astăzi iconostas
din lemn sculptat
de Roland Vieru

Pe fosta stradelă a Sălosului se înalță clădirea
monumentală a unei mori — o mostră
de arhitectură industrială din sec. 19

Moara Roșie

Biserica Bunăvestire

Fără îndoială, la început
era din lemn. Mai târziu,
la mijlocul sec. 18, a fost
construită o biserică din
piatră.

Incendiată în 1788.

Reconstruită în anii 1807–10

Bunăvestire

ACEST CLOPOT S-AU FĂCUT CU TOATĂ CHELTUIALA DUMISALE CĂPITANUL TOADER SABĂU ȘI
S-AU DAT LA BESĂRICA CE SE PRĂZNUIEȘTE HRAMUL BUNEI VESTIRI ÎN TÂRGUL CHIȘINĂULUI
SĂ FIE PENTRU POMENIREA DUMISALE ȘI A SOȚIEI DUMISALE MARIE ȘI A PĂRINȚILOR
DOMNIIOR SALE : 1799

În turnul bisericii Bunăvestire atâră clopotul turnat în 1799. Inscripția de pe el zice că este o donație a lui Toader Sabău. A aceluiași Toader Sabău care contribuie și la reparația *Soborului Vechi* și *Sf. Ilie*. După cât se pare, clopotul e toată amintirea ce a rămas de la el

ACEST SFĂNT LĂCAȘ CARE DIN
NOU S-AU FĂCUT DE CĂPITANUL
GAVRIIL TERINTI ȘI DE ALȚI
IUBITORI DE HRISTOS UNDE SE CIN-
STEȘTE HRAMUL BUNII VES-
TIRI LA LET 1810 OCT 2

Resturile antenelor de bruiaj

La prima venire, rușii au introdus sclavagismul;
la cea de a doua au instalat antenele de bruiaj
să nu se asculte ceea ce nu se cuvine

Pe acest dâmb își avea conacul boierul Donici,
pe care-l dădea în chirie generalului Inzov,
la care a stat poetul rus Alexandru Pușkin

Vedere pe fereastră.
Desen de A. Pușkin

*Loja masonă
din strada Cațica,
azi strada B. P. Hasdeu*

Aspectul
bisericii *Bunăvestire*
în perioada interbelică

*Strada Cațica,
azi B. P. Hasdeu*

Strada Pietrăriei, azi Zaikin

Panorama Chișinăului.
Sec.19

Pietrăria

Săpunăria
Sărăria

Undeva pe aici avea casa scriitorul Costache Stamati.

În spatele casei, în livadă, acesta a instalat un monument în amintirea lui Svin'in, care locuise la el – un funcționar trimis din Petersburg să studieze sistemul legislativ din Moldova. Ca rezultat a apărut eseul “Descrierea regiunii Basarabia în a.1816” publicat în Analele Societății de Istorie și Antichități din Odessa

Sfârșitul Chișinăului Vechi

Strada Azimei, azi Romană.

La intersecția acestei străzi cu strada Sinagogii pe planul Ozmidov este consemnată Școala Evreiască, existentă deja la 1813

Săpunăria

Strada Botezatului.
În zare se vede
biserica Râșcanilor
și Circul

Pe luminată poronca Mării tale ne-am sculat și am mersu
la Chișinău. Și ... am chemat târgoveții și pe alți înpregiurași,
și întâiu le-am cetit carte de blăstăm ... făcută asupra celor
ce ar ști pe unde au înblat hotarul vechiu și n-ar mărturisi.
Și s-au aflat un târgoveț bătrân, om aproape de o sută de ani,
anume Mărian Botezatul...

Mărturie hotarnică din 1740

Strada Cazacului.
Pe fundal –
biserica *Bunăvestire*

Drumul Mare, azi Petru Rareș

Strada Botezatului,
azi A. Botezatu

Chișinăul văzut din dealul Râșcanilor,
1889.

În centrul imaginii se vede Podul și Drumul Botezatului

Luând la bază harta alcătuită de hotarnicul Ozmidov, adus din Iaşi de mitropolitul Gavril, eliminând proiectele, căpătăm aspectul oraşului Chişinău la începutul sec. 19

ORAȘUL CHIȘINĂU LA 1813

Perspective

Orașul trebuia să fie încununat de o catedrală nouă, cu patru intrări pentru cele patru stări sociale: intrarea de sus, sud-vestică, destinată clerului; cele din dreapta și din stânga – nobilimii și administrației; iar de jos, de la nord-est, era să intre poporul

O porțiune
a Drumului lui Vodă,
azi strada Cahul

Case tradiționale ale Chișinăului

În prima jumătate a sec. 18 un oarecare
Niccolo Barsi trece prin Moldova și ne lasă
următoarele amintiri:

Locuințele orașului, foarte puține la număr, sunt
din pământ, însă în cea mai mare parte ele sunt făcute
din bârne îmbucate unele într-altele. Peste ele se așterne
lut amestecat cu pleavă, cu băligar de cal și cu apă.
După ce se usucă acest material, se ia var și se albesc
aceste case ca și cum ar fi nu din pământ ci din zid,
datorită cărui fapt cine nu se pricepe, ia ușor drept
piatră ceea ce de fapt nu e decât lut. Aceste case ei le
împodobesc cu pridvoare și cu balcoane ieșite în afară,
pentru a putea sta în timpul verii la răcoare, și le acoperă
de cele mai multe ori cu paie. Numai casele boierilor
și cea a domnului sunt acoperite cu șindrilă.
Toate sunt izolate una de alta și fiecare din ele își are
ograda sa cu grajduri pentru vite...

Zona
Sântăvineri
văzută din satelit

Strada Popii.
Cartier dispărut.
Acuarelă

O porțiune a *Drumului lui Vodă*,
azi strada *Cahul*

Biserica *Sântăvineri*.
Vedere dinspre locul unde stătea
cândva casa Mariei Cebotari

Orașul românesc avea de obicei o 'cale'
principală... Dar mai exista și o altă
uliță, numită 'domnească' ... care cădea
perpendicular pe aceasta... Din aceste două
coordonate stradale porneau ulițele...

Corina Nicolescu

Unele porțiuni ale
Drumului lui Vodă
se păstrează în
străzile: *Calea Ieșilor*
– *Căprienei* – *Cahul* –
Vadul-lui-Vodă

Această
porțiune
a *Drumului
lui Vodă*
se numea
în sec. 19
Evreiască,
azi strada
Cahul

Cărbunarii moldoveni.
5 august 1837.
Gravură

Maria
Cebotari
(în stânga)
cu tatăl și
sora.
1917

Strada Sântăvineri, azi Gr.Ureche.
Acril pe pânză

Casă tradițională orășenească a Chișinăului.
Desen de Glebus Sainciuc

Strada *Mincului*,
azi strada *Pușkin*

Maria Cebotari
și-a început cariera la biserica *Sântăvineri*
și a încheiat-o la Opera din Viena.
Ulei pe pânză

Strada Popii, azi Țirlson

Sântăvineri, azi Gr.Ureche

*Sântăvineri nr. 38.
Fiul Mariei Cebotari
Peter
la Glebus Sainciuc.
1999*

*Sântăvineri nr. 38.
Anul 1933.
Fotografie colorată*

Casa Pătlăgeanu
de pe lângă biserică.
Anii 1920

Curte de pe
stradela *Marian*.
Vedere
din 10 iunie 1934

Sântăvineri.
Stradela *Marian*,
azi *P. Maior*

Urme de pavaj
și trotuar vechi
din strada *Ureche*.
2005

Poarta curții bisericii dădea în stradela *Marian*.
Pe această stradă plecau morții din biserică pe ultimul
drum. Dricul cotea la stânga pe *Cojocari*, apoi suia
pe *Armeanu* până la cimitir

Strada *Hâjdău* pornește
din centrul arhaic al Chișinăului

Cândva se numea *Iacub*,
apoi fusese rebotezată
în *Petropavlovskaia*,
în cinstea
împăratului rus Petru I

Strada *Telalbaș*

Casă
orășenească
tradițională
din strada
Al. Hâjdău.
1927

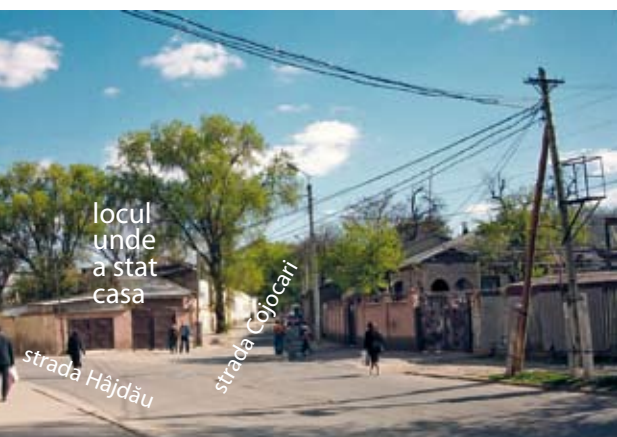

A black and white photograph of a small, single-story building with a tiled roof and a chimney. The building has several windows and a door, and is surrounded by a low wall.

A photograph of a residential street in a village. On the left is a white building with a dark roof and a small blue dome. A large, leafless tree stands in the center. To the right is a grey building with a dark roof and a blue dome. A red fence runs along the street. The sky is blue with white clouds.

Casa Jelescu, de la intersecția actualelor străzi
Cojocari, Hâjdău și P. Maior

Situația
la 1830

Casa Jelescu.
Vedere din curte

Strada Iacub,
azi A. Hâjdău

Străzile Iacub și
Telalbaș,
azi A. Hâjdău și
A. Vlăhuță

Casa Jelescu era alcătuită din trei clădiri de vechime diferită: blocurile 1, 2 și 3. Astăzi se păstrează doar parțial, fiind în pericol de dispariție totală.

Cel mai vechi este blocul 1, cu două nivele (nivelul doi este distrus), zidit aproximativ la 1780. Făcut conform normelor urbanistice românești medievale: primul nivel din piatră servea de depozit; al doilea nivel – partea locuită – din carcasă de lemn, pereții umpluți cu nuiel unse cu lut, rezistent la cutremure, dar vulnerabil la incendii.

Blocul 2 păstra și el stilul moldovenesc de arhitectură urbană.

Blocul 3, ridicat la 1890, este construit în întregime din piatră conform modei noi și se păstrează integral

Ruinele celui de
al Doilea Război Mondial
păstrate în mileniul III

Strada Telalbaș,
azi A. Vlăhuță

Планъ усадебнаго участка въ г. Киншинева по Вознесенской ул.
под № 54, владѣній Александръ Георгиевичъ Сергѣевъ и Со-
гору Георгіевой Кроиторъ. Съемку производилъ 18 октября 1911 г.
въ присутствіи Г. Гене Киншинскаго Окружнаго Суда К. М. По-
морскаго. Землемѣръ Т. Р. Иванкевичъ. Въ участокъ земли
входитъ сто пятьдесятъ четыре квадратныхъ сажени.

Улица 646 кв. метр.

Ю. Василій Манушевъ
Гонза 89.
Иванъ Кокотаринъ
11920

Георгій Андр.
Боканско.

Иванъ Андр. Камыкина
20.0

Василій Манушевъ
22.9

Вознесенская улица

6,5 с.

19,5 саж.
13 м. 65 саж.

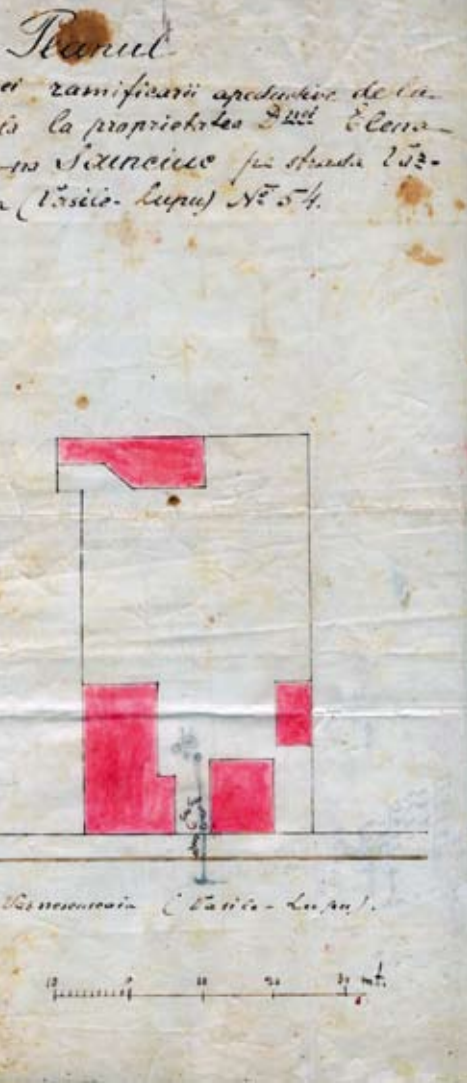
3 x 48,9 с. = 6
Землемѣръ

22,9 x 6,5 = 148,55 с.
210 = 3 саж.
149 саж.

31,2 саж. / 100 саж.
312 метр.

4809 / 100
48,09 метр.
809 / 100
8,09 саж.

310

Масштабъ въ дюймахъ 5 сажени

103
3
162
20
32340 / 100
323,4

462
140
18480
462
64680 / 100
646,8

13
48
204
52
625

1442 саж.
4210
14420
894
93820 саж.

O porțiune din *Ocolul Târgului* – strada *Goliei*, azi *O. Goga*.
Până aici se întindea orașul în sec. 17

Biserica de casă
a mitropolitului
grec Irinopol

Strada se numea cândva *Goliei*,
apoi a devenit *Irinopol*
după numele mitropolitului

*Mahalaua Galbenii, azi Alexandru cel Bun.
Rusește i se spunea Золотая,
iar nemțește Goldenstraße*

*Strada Titu, azi T. Maiorescu.
Rusește se numea Титовскаиа,
dar repede a fost rebotezată în Tihonova,
să nu adie cumva a Iosif Broz Tito,
cu care sovieticii se sfădiseră*

Strada *Goliei*,
azi *O. Goga*

Această porțiune
a străzii face
parte din
planificarea
regulată
din sec. 18

Strada
Cojocari

Strada
O. Goga

Strada Armeanu,
azi Armenească

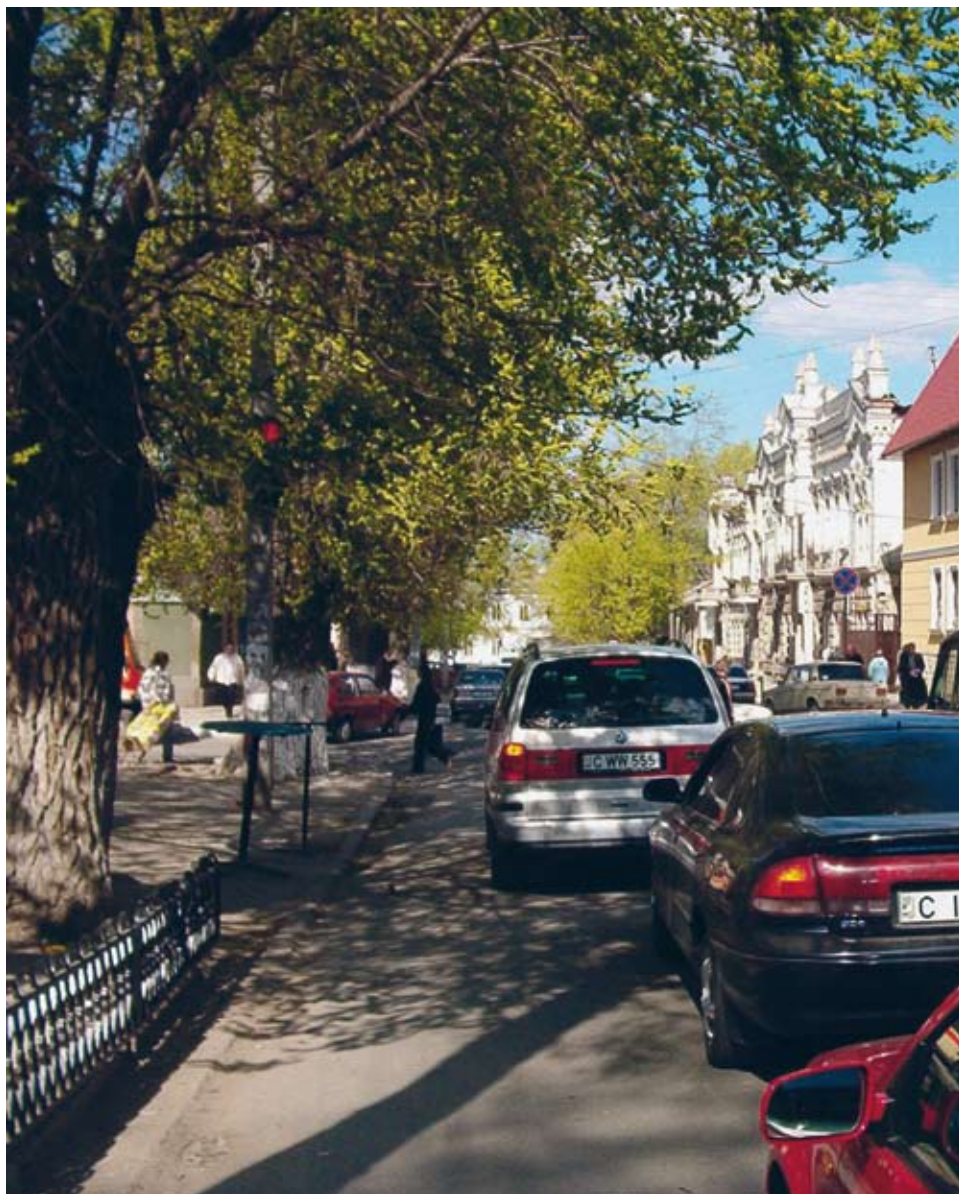

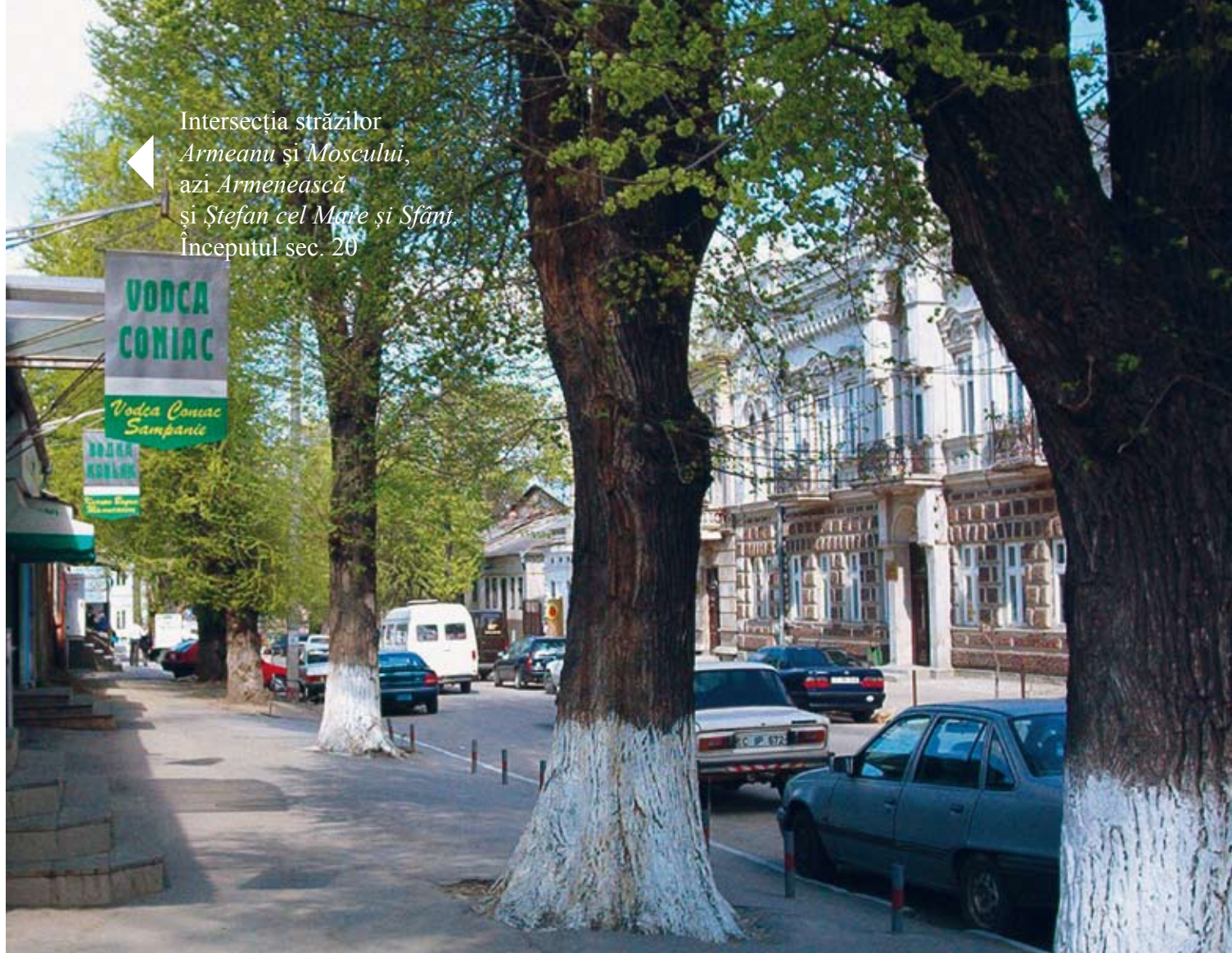
strada Armeană

Strada Armeanu,
azi Armenească

Curtea
mitropolitului
Armean în sec. 19.
Pe aici ajungea
strada
“la Armeanu”

Intersecția străzilor
Armeanu și Moscului,
azi Armenească
și Ștefan cel Mare și Sfânt
Începutul sec. 20

Strada Armeanu, azi Armenească

Drumul Mare,
azi Columna.
În sec.19 se numea
Căușanilor,
iar mai târziu
a fost rebotezată
în cinstea
împăratului rus
Nikolai I

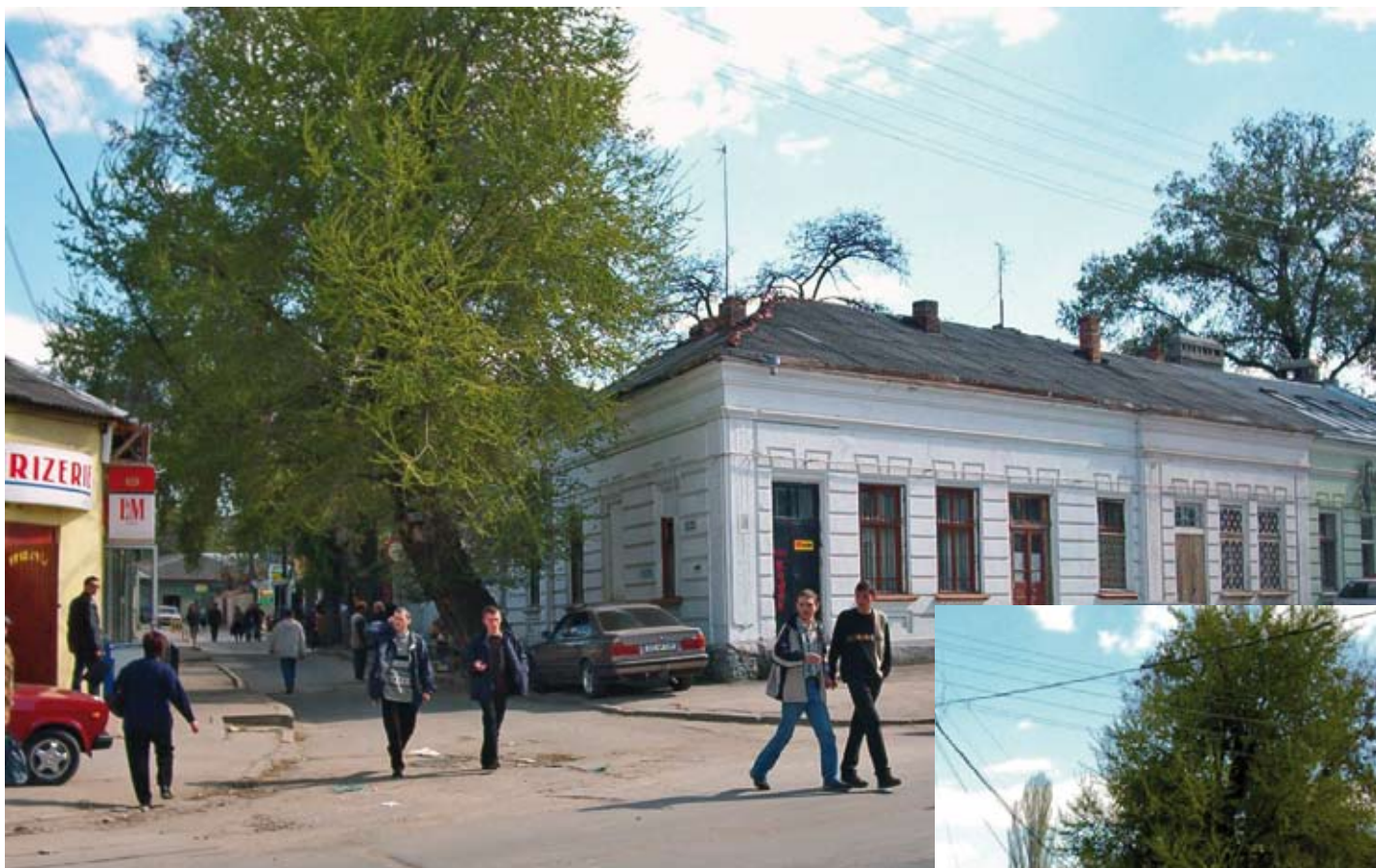
Drumul Mare

Sinagoga centrală

În 1989 pe clădire
a fost instalată
prima placă oficială
scrisă cu litere latine

O porțiune a *Drumului Mare* — stradela *Habad Liubavici*

Strada *Negustorilor* de cândva
a devenit o parte a străzii *Aleksandri*

Biserica Sf. Haralamb

Până în anii 1830 aici exista
o altă biserică și o necropolă creștină,
cu morminte din sec.17

*Mahalaua Galbenii,
azi Alexandru cel Bun*

Mahalaua Galbenii a apărut în partea de sus a oraşului, unde începea drumul *Galbenii*, şi era zona cea mai boierească. Cu timpul, oraşul crescând, este împinsă tot mai la deal, şi spre sfârşitul sec. 19 ajunge în regiunea străzii Mateevici, iar în partea de jos drumul şi mahalaua devin doar nişte străzi

Strada Telalbaş, azi A. Vlăhuţă

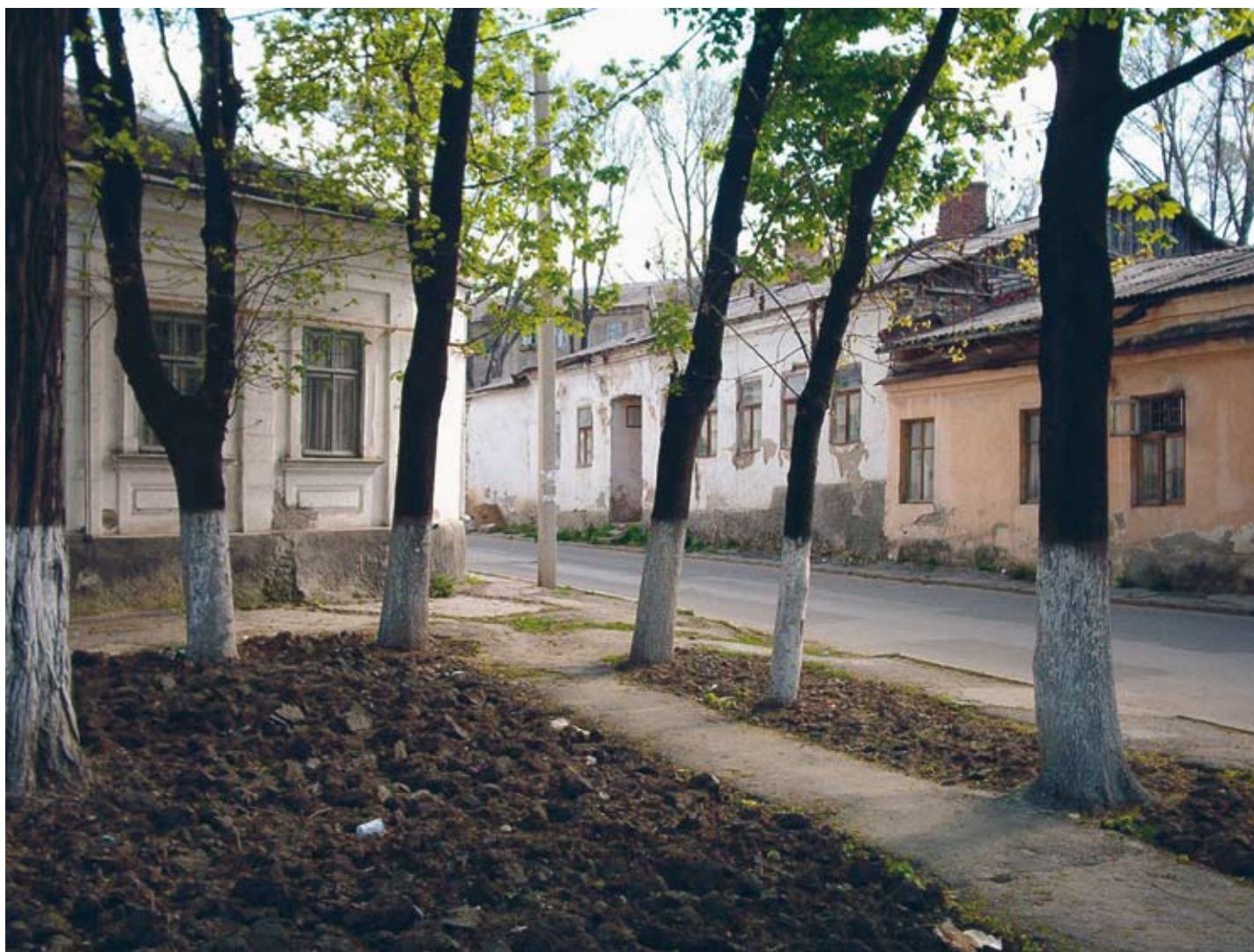
“Telalbaş” — funcţionar care se ocupa cu vânzări la mezat

Sub asfalt se mai păstrează un caldarâm vechi

Drumul Mare

intra în oraș la *Podul cel Mare*
(azi gara *Visterniceni*),
suia la deal (porțiune din *Petru*
Rareș), trecea pe lângă *Soborul Vechi*
și *Piața Veche* (s-a numit mai târziu
Ekaterininskaia) și apoi ieșea din
oraș prin *Muncești* spre *Căușani*

Vestigiile Drumului Mare

pe porțiuni: *Petru Rareș*;
în continuare: *Arhanghel Mihail*;
în continuare o porțiune dispărută,
apoi stradela *Bălți*,
stradela *Habad Liubavici*,
strada *Columna*

*Ocolul Târgului,
azi O. Goga*

*O porțiune
a Drumului Mare,
azi str. Bălți
și o bucatică
a bulevardului
Sf. Ilie*

Hotarul Moșiilor

Hotarul moșiilor mănăstirilor *Galata* și *Sf. Vineri*, care stăpâneau orașul, pornea de la *Fântâna cea Mare* la deal pe strada *Râșcanu* (azi *Pușkin*), apoi pe strada *Mincului* (tot *Pușkin*, iar mai sus *Coșbuc*), apoi pe drumul *Galbenii* (azi *Vlaicu Pârcălab*, iar mai departe șoseaua *Hâncești*)

Hotarul Moșiilor – strada Mincului, azi G. Coșbuc

...târgoveții în târgul Chișinăului ... ar fi știind dela părinții lor că este loc domnesc.

1738

...Ce de vreme că este Chișinăul a Sfintei Vineri și Buiecanii a Sfintei mănăstiri a Gălății, loc domnesc nu rămâne – de aceasta facem știre...

19 martie 1739

◀ Strada *Lancasteriană*,
azi *Iacob Hâncu*

Porțiune
rămasă
din strada
Feredeilor

Stradela
Paraclisului

Paraclis,
apoi biserică Lipovană.
Demolată în anii 1950

S-au creat mai întâi drumurile, iar curțile s-au ridicat treptat în punctele lor mai importante. Orașul românesc avea de obicei o "cale" principală ce mergea uneori paralel cu cursul apei, pe care erau așezate instalațiile meșteșugărești (morile, vâltorile). Dar mai exista și o altă uliță, numită "domnească" sau "ulița curții domnești", care mergea paralel cu cea de comerț sau cădea perpendicular pe aceasta, trecând tot prin fața curții. Din aceste două coordonate stradale porneau ulițele înguste și scurte, sau șerpuite, pe care erau înghesuite, destul de neregulat, atelierele și casele meșteșugărești și ale negustorilor.

Corina Nicolesu, Case și palate vechi românești, 1979

*Drumul Mare
și Drumul lui Vodă.
Sunt trasate
porțiunile lipsă*

Vestigiile
structurii
arhaice

Bariera sau *Vama Tighinei*
în sec.19.
Bariera se afla în regiunea
podului "Ismail".
De la *Vama Tighinei* se trage
denumirea străzii *Tighina*

Sf. Gheorghe

Biserica exista
deja în 1813

Strada *Bălănescu*

Urmele unei alte
planificări regulate,
ce ține de secolul 18

Strada *Columna*

Drumul la Bulgărie,
mai târziu strada *Sf. Gheorghe*

O curte interioară
de pe strada *Bulgară*,
cândva *Drumul la Bulgărie*

Strada *Bălănescu*

O priveliște a orașului dinspre
Vama Tighinei, azi podul "Ismail",
în a doua jumătate a sec. 19.
În depărtare se vede
biserica *Sf. Gheorghe*

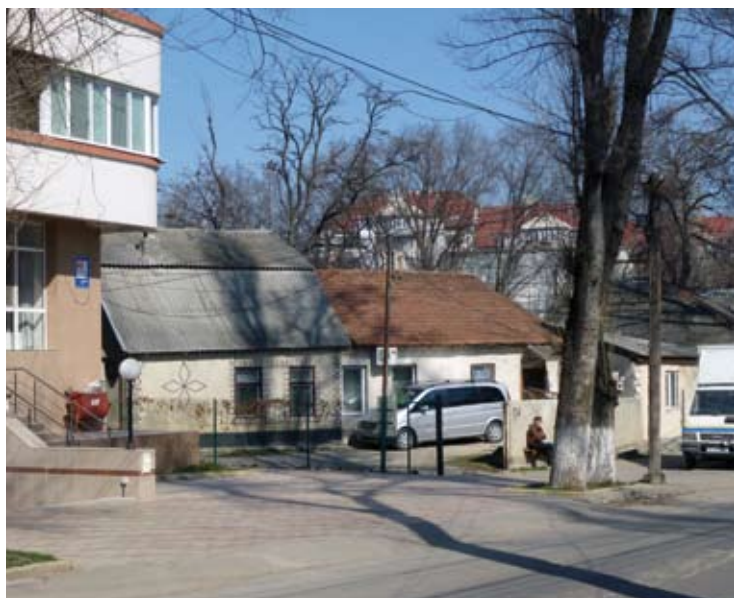

Privind din satelit

Înăuntrul cartierului cuprins
de străzile *Bulgară*, *Columna*,
Armenească și *Alexandru cel Bun*
se depistează o altă structură
ortogonală, ce ține de sec. 18

Aici se termina *Sântăvineri* (str. *Gr. Ureche*)
 și începea drumul *Salhanalei*, azi dispărut.
 “Salhana” însemna “abator de animale”.
 Dincolo de salhana era *Movila Calului*
 – adică cimitirul de animale

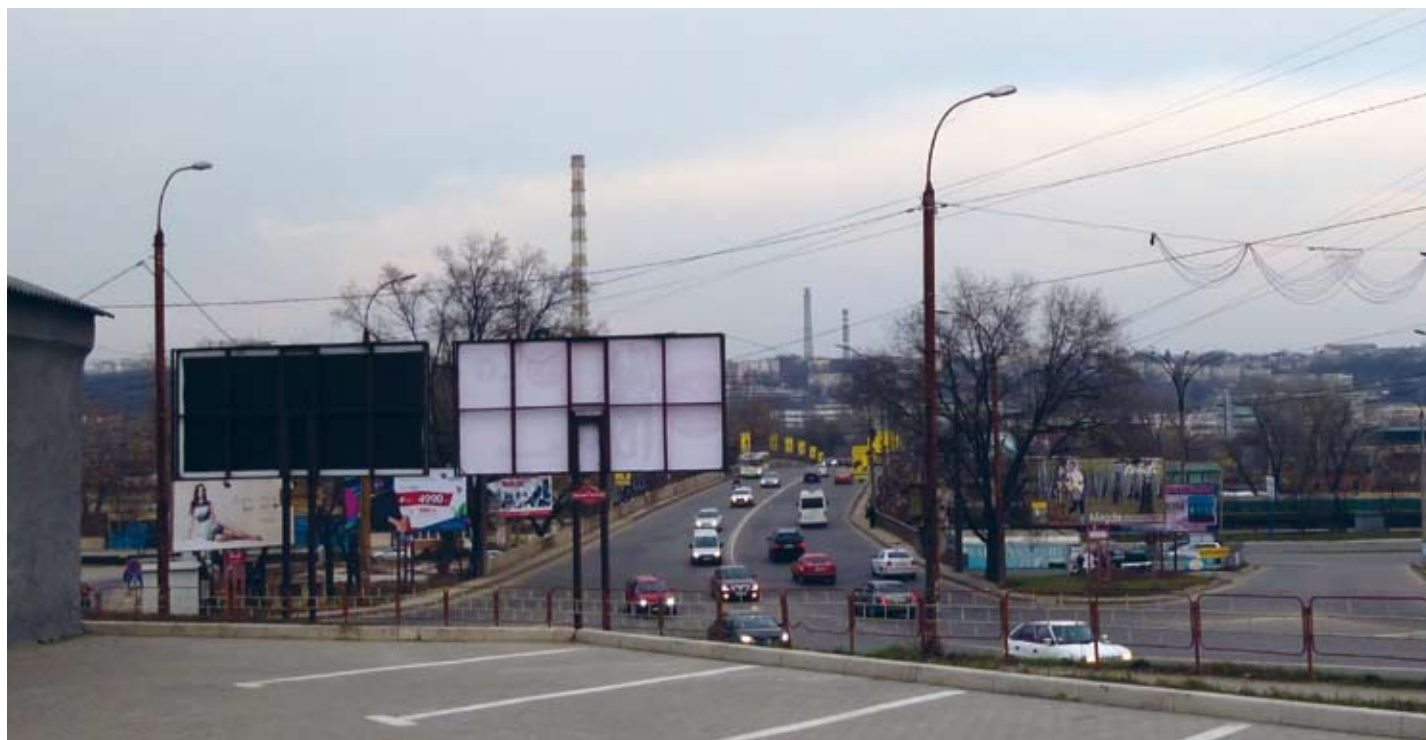

Câteva case
 dispuse oblic
 pe strada *Sf. Gheorghe*
 indică direcția arhaică
 a *Ocolului Târgului*

*Ocolul Târgului,
azi stradela
Junimea*

Podul "Ismail" este un loc foarte vechi de intersecție a drumului cu râul.
Încoace ajungea *Ocolul Târgului*. Tot aici era așezată *Vama Tighinei*,
trăgându-și numele după *Drumul Tighinei* care mergea de la pod spre răsărit
pe malul stâng al râului *Bâcu*

Poșta Veche a Visternicenilor

La intersecția *Drumului Mare* cu *Drumul Ieșilor*, care mergea de-a lungul malului stâng al râului, în mahalaua *Visternicenilor* era situată Poșta. În vechime Poșta însemna serviciu de transport rapid cu trăsura cu cai. Caii erau schimbați cam la fiecare 20 km. Aceste locuri de popas, precum și distanța dintre ele se numeau de asemenea Poște

Din 1871 vine Trenul, și transportul de Poștă cade. Înăuntrul orașului se introduce Tramvaiul tras de cai, care mai târziu este substituit de cel electric

Tramvaiul
tras
de cai

Depoul
de tramvaie.
Ocupa cartierul
dintre străzile
Dosoftei,
Columna
și *Mihai Viteazu*

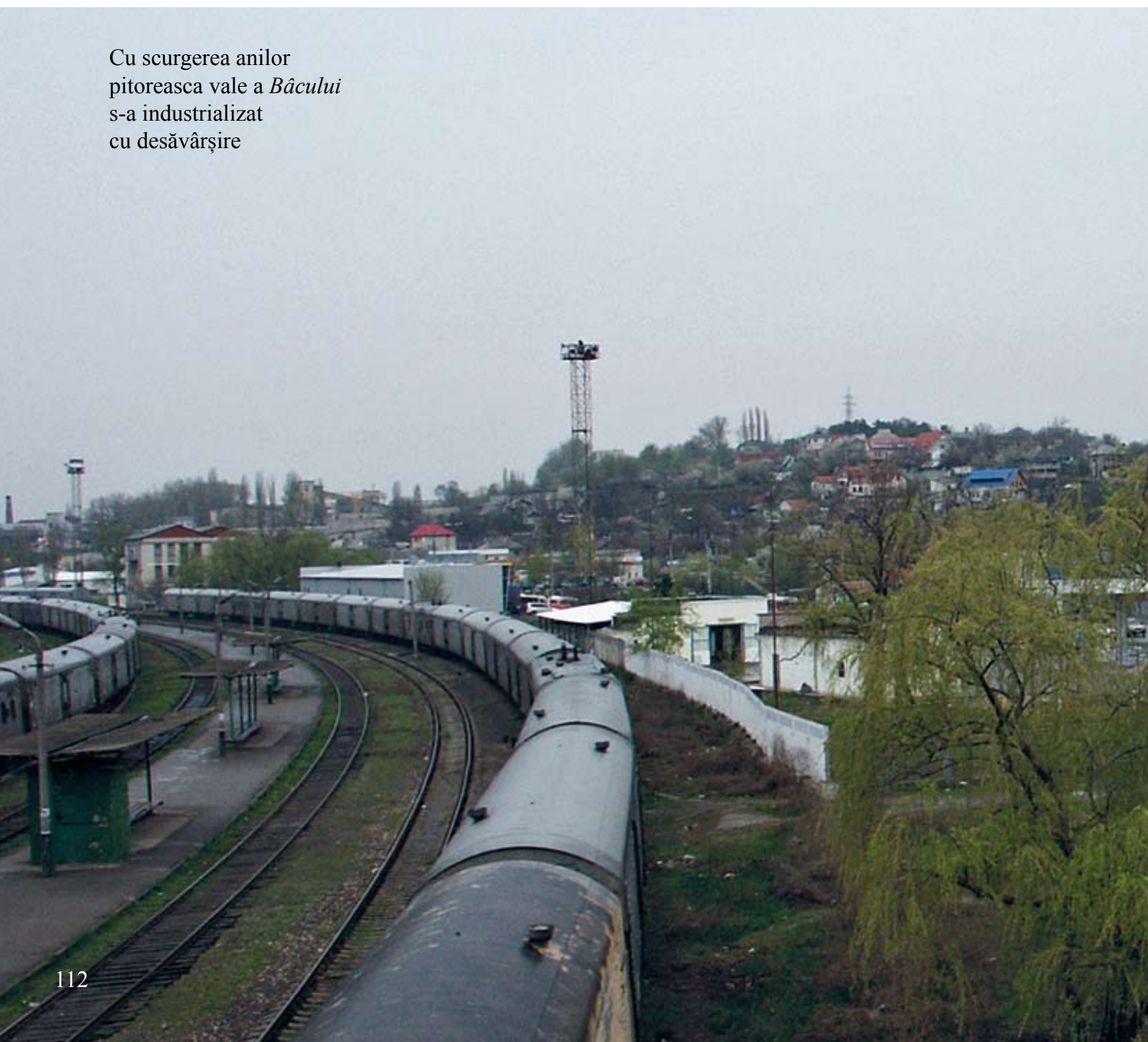

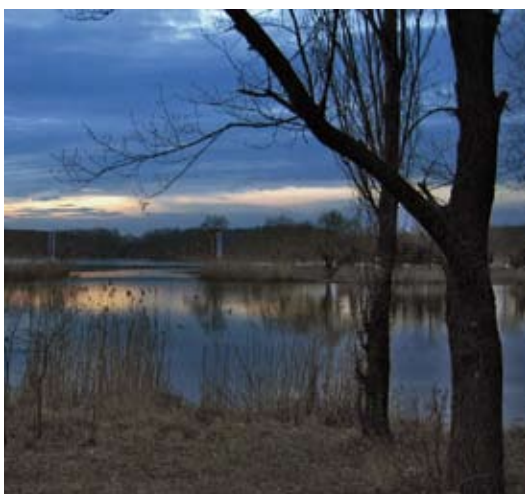

Aspectul
râului *Bâcu*
la sfârșit
de secol 19

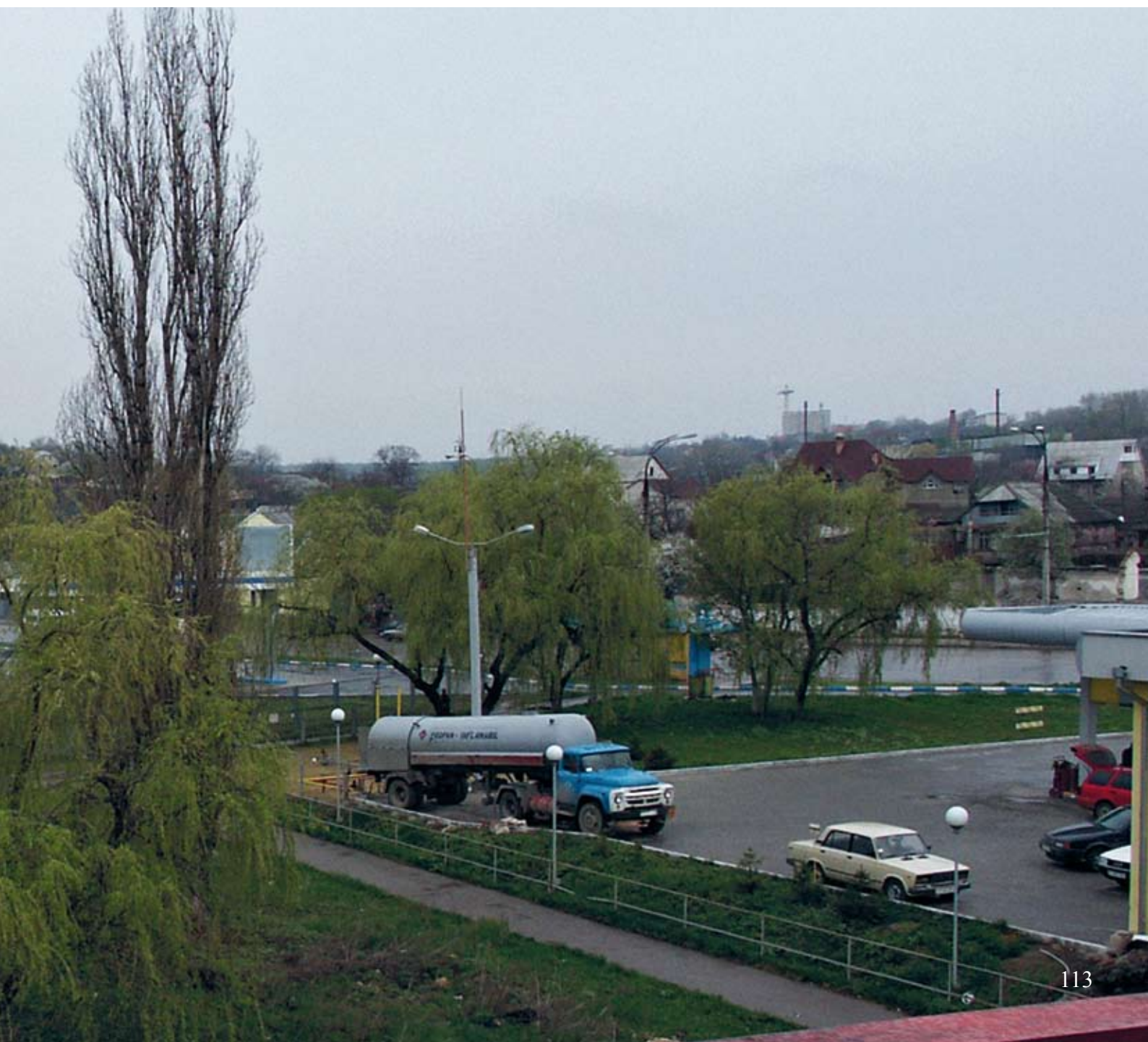

Cu scurgerea anilor
pitoreasca vale a *Bâcului*
s-a industrializat
cu desăvârșire

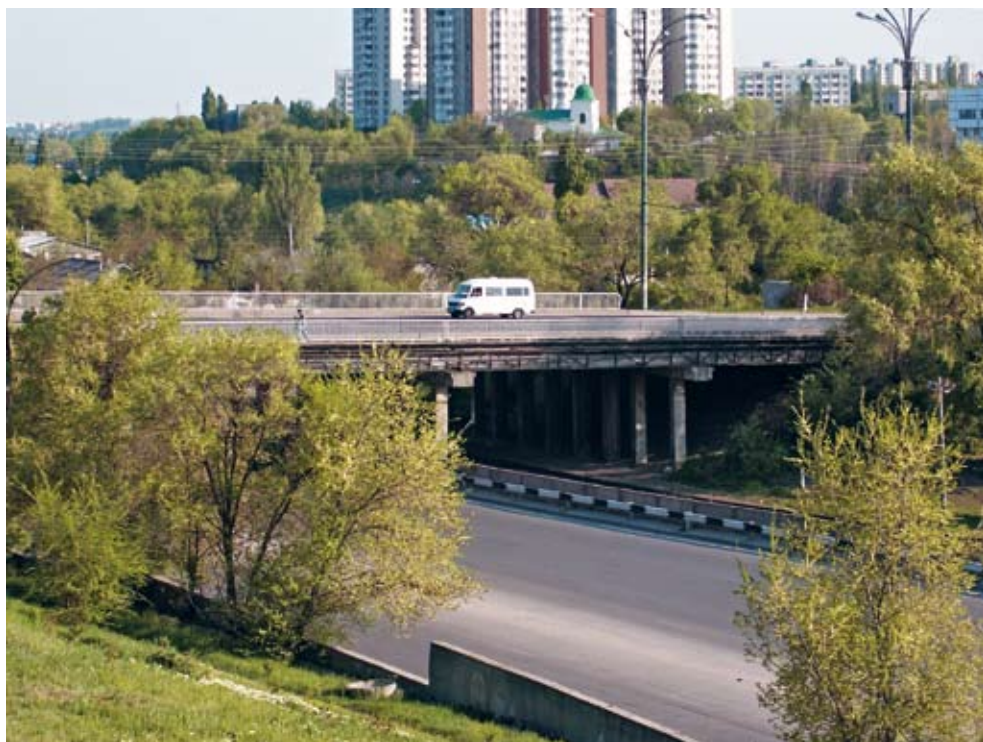
Lângă
Bariera Sculeni
se mai păstrează
albia veche
a Bâcului

Bâcul
la sfârșitul
sec. 19

Matca Bâcului

Râșcanii

...aierul este
dăruit de ctitorul
acestei biserici.
Data de 1765
ne dovedește
că biserica este
mai veche
decât
data de 1777
pe care
o amintește
pisania...

Ștefan Berechet

Aierul bisericii
Râșcanilor.
1765

Mai multe inscripții de pe morminte din a doua jumătate a sec.19 erau făcute cu litere latine:

FATALA, CRUDA SOARTĂ!
TOT CE E DRAG IN LUME,
CURÎND DIN LUME PERE!
FERICE CARE LASĂ
MĂCAR UN DULCE NUME!
1884

Pisania bisericii Râșcanilor:

Această Sfântă Bisărică din temelie s-au zidit cu cheltuiala robului Dumnedzău Constantin Râșcan biv v. spatar 1777

Maria Ziloti

Ivan Matveevici Ziloti a fost consilier de stat, deputat al nobilimii, prin anii 1853-56 și 1860-63 mareșal al țin. Chișinău. Din căsătoria sa cu Maria Matias s'au născut un fiu: Alexandru (1863-87), un reprezentant foarte popular al regimentului Lubenski, sinucis, și trei fiice: Ecaterina, Maria și Natalia. Ecaterina s'a măritat cu senatorul Petre Vasilevici Necliudov, omorât de bolșevici la Petersburg; Maria s'a măritat cu Dr. Albert Vicomte d'Hotman de Villiers-Saint-Georges, iar Natalia, (n. 1862) trăește și azi la Chișinău, fiind văduva fostului guvernator al Basarabiei, Eugen Iancovski (1879- 81)

Gheorghe Bezviconi

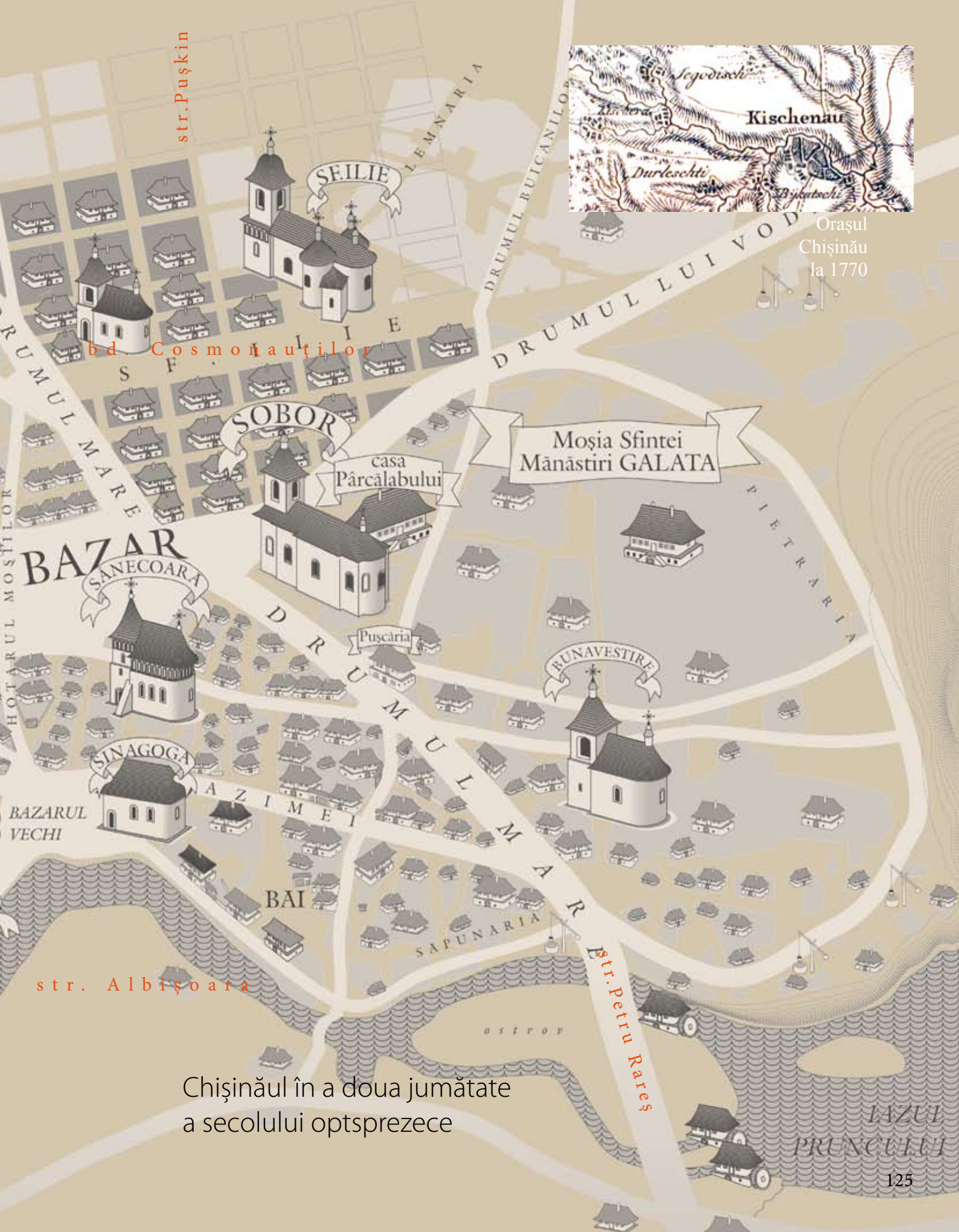
АИЧЕ СЪДИНЕСК: РОБИ
ВИШУМНЕЗВУ:
ЮАН: МАРТА
КРЗСТЕ: ШИ ФУ
АН: ПЕДАН
НАСТАСИЯ: ЧИ
СЗВЗРШЕН
ДАНИУ

... ajungi în fața unei porți de piatră
solidă, prinsă în zidul curții, care
cobrește o suprafață destul de
spațioasă, durat numai din bolovani
de piatră, înalt cam de un stânen.
Din depărtare pare o cetate veche...
În curtea niciunei biserici din oraș nu
sunt atâtea cruci și pietre mormântale
câte sunt aici, de unde se vede că
multor oameni de frunte le plăcea
să-și aleagă ca loc de odihnă veșnică
acest colț... Aici se odihnește familia
ctitorului Râșcanu, a Donicilor
și a lui Catargi

Ștefan Berechet

str. Pușkin

b.d. Cosmonauților

Orașul
Chișinău
la 1770

Chișinăul în a doua jumătate
a secolului optsprezece

str. Albișoara

str. Petru Rareș

Sf. Ilie

Biserica Sf. Ilie văzută din clopotnița
Catedralei Noi

Acest stâlpu l-au rădicat robul
lui Dumnezeu Ștefan Nour
pentru pomenirea lui și a părinților lui:
diaconul Nour. Maria. Vasilie. Maria
și Acsenia.
Gahița ce s-au robit de tătari.

Văleat 1781 mai 11

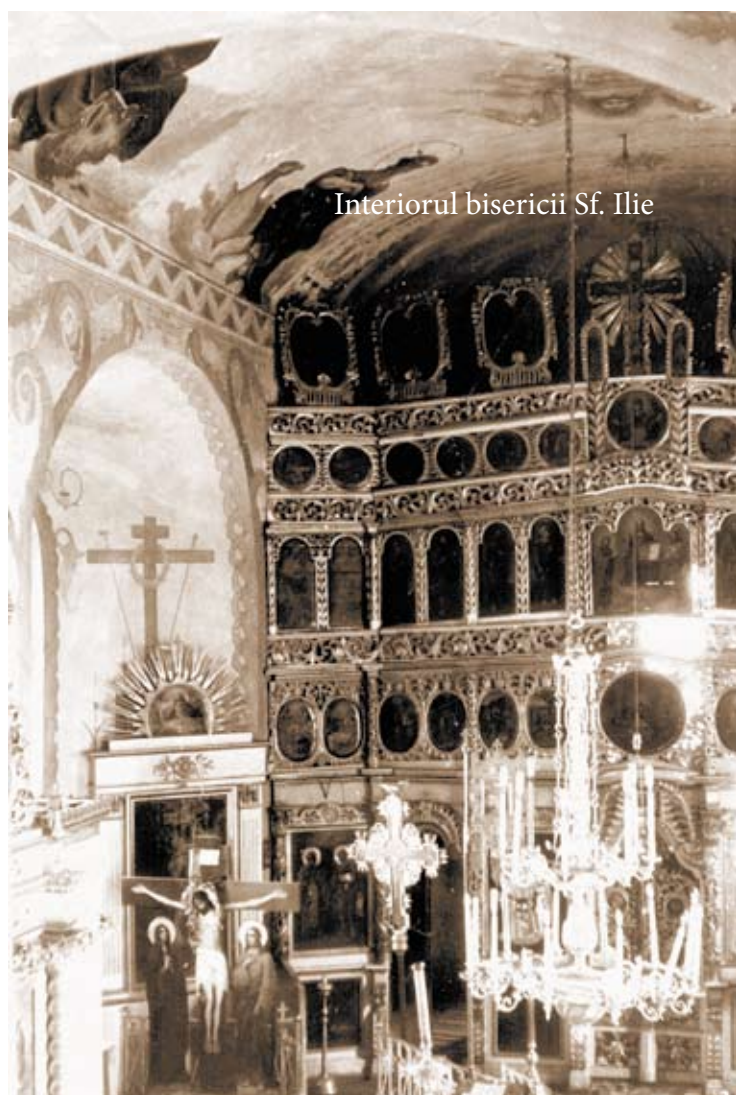
Piatra lui Nour
din curtea
bisericii

Feredeie

Interiorul bisericii Sf. Ilie

Istoriografii ruși creau o altă istorie a urbei:

После присоединения Бессарабии к России в 1812 г. ... Кишиневъ состоялъ въ то время изъ несколькихъ кривыхъ улицъ со старыми турецкими постройками ...

Ștefan Ciobanu, cronicar al Chișinăului din perioada interbelică:

Dintr-o mulțime de acte care s-au păstrat din veacul al XVIII-lea se vede că Chișinăul era locuit "de creștini", adică Moldoveni, cei mai mulți răzeși, și că între târgoveții Chișinăului erau și Evrei și Armeni, în timpul campaniilor rusești, împotriva Turcilor, Chișinăul împărțea soarta celorlalte orașe din Moldova, cum a fost și în campania lui Mûnich. S-au păstrat memoriile secund-maiorului von Raan din campania rusească din anii 1787 – 1790. La 22 decembrie 1788 el scrie: "Chișinăul înainte de devastarea lui a fost un oraș de mijloc; dar când l-au părăsit Turcii în retragerea lor, l-au incendiat după obiceiul lor. O priveliște care te emoționează este de a vedea devastări noi la fiecare pas, de a vedea distrugeri, la care se dedă numai inamicul barbar. Aici se văd sobe și coșuri, resturi ale celor mai bune case, care au fost aproximativ în număr de trei sute. Prăvăliile negustorilor, care formau un pătrat de piatră de 300 de stânjeni împrejur, zac sub cenușă tot așa, cum și vreo șase-șapte biserici".

La anul 1789 Chișinăul din nou fu incendiat și arde în așa măsură, încât o parte din populația orașului se strămută pe moșia Buicanilor. Din aceste timpuri avem și o mărturie a unui călător german von Reuner, care vizitând Chișinăul în anul 1793, scrie că el este "un mic loc fără însemnătate" cu locuitori Moldoveni, Greci și Evrei.

Marile puteri
vecine sfărtecă
Țara Moldovei.
Turcii iau sudul,
austriecii apucă
nordul, iar
rușii – răsăritul.
Restul, pentru a
supraviețui,
se unește
cu Muntenia.

În sec. 18
“*Basarabia*”
însemna un alt
teritoriu, decât cel
de mai târziu.
◀ În orice caz
Chișinăul nu intra
în acea *Basarabie*,
iar locurile unde
erau să fie mai
târziu Odessa
și Tiraspoale –
intrau...

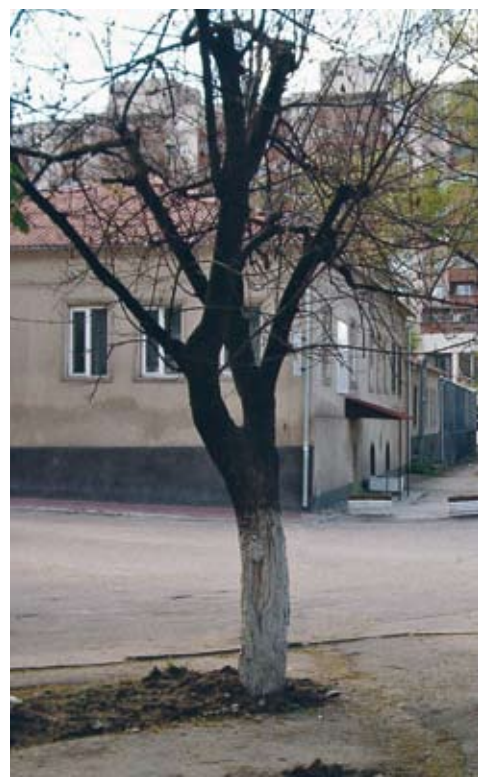
Resturile planificării regulate din sec. 18

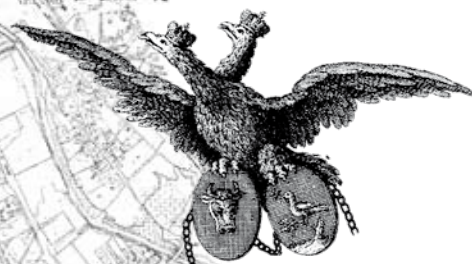
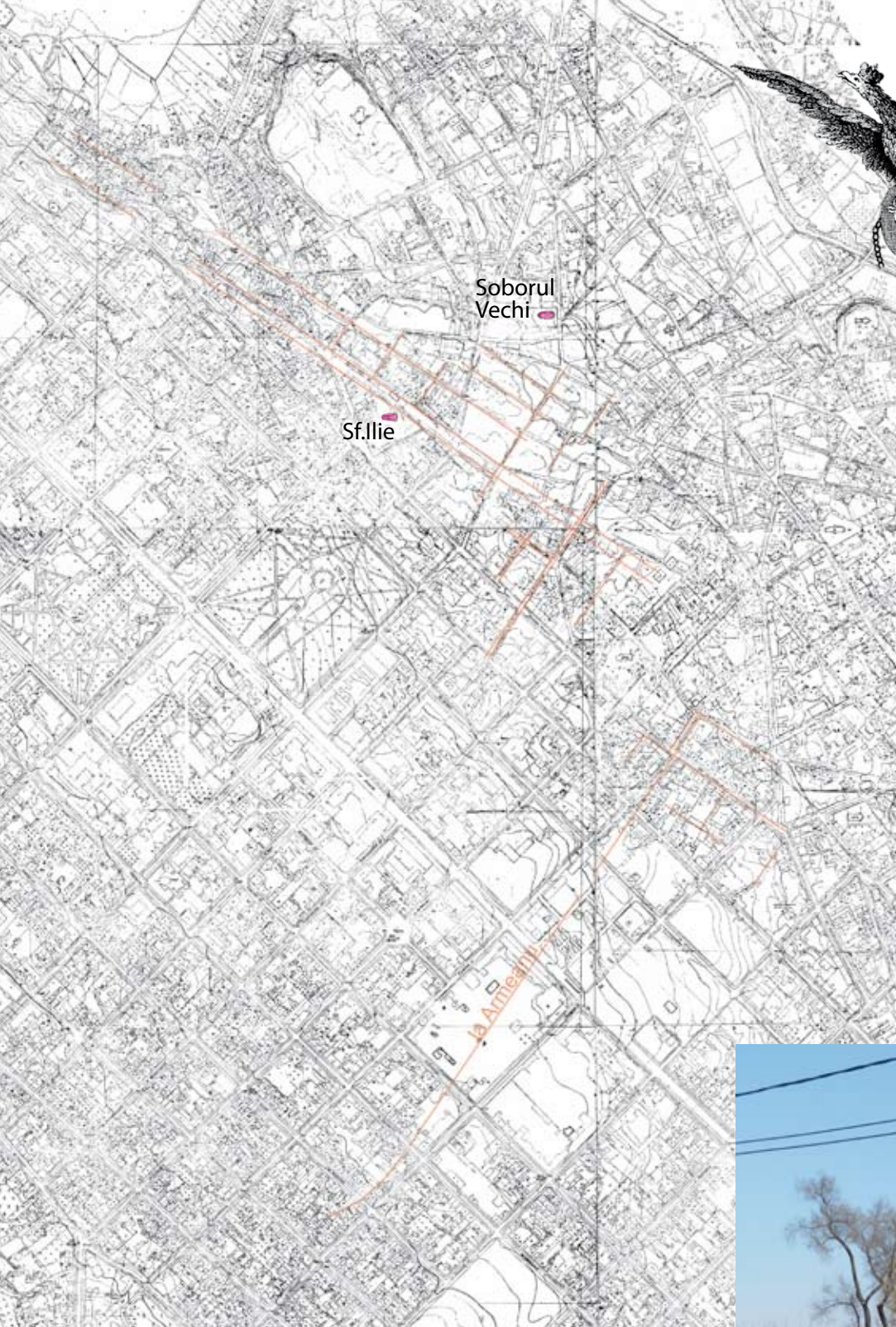

Amintirea bulevardului *Sf. Ilie*, azi bd. *Cosmonauților*

În 1856
bulevardul *Sf. Ilie*
este transformat
în piață comercială.
Apoi,
la replanificarea
bulevardului,
numit acum
“*Cosmonauților*”,
piața se mută mai
la vale – de aici și
încurcătura
în amintirile
diferitor oameni

Bicefalul
rus purtând
în gheare
principatele
Moldaviei
și Valahiei
eliberate.
1770

Urme ale planificării
regulate din sec. 18,
păstrate în 1945

O curte de trecere,
care cândva făcea parte
din strada *Mincu*, rămâne a fi
un rar vestigiu al planificării
regulate din sec. 18

Strada Neamțului,
azi S. Lazo

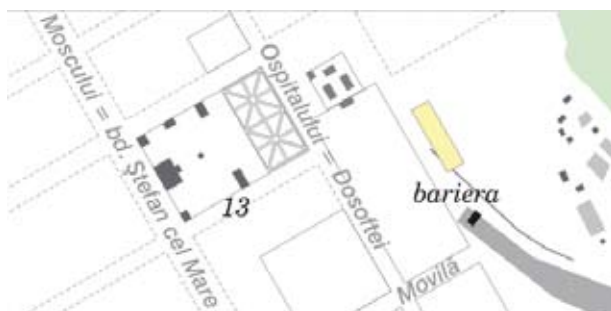
Stradela Vartholomeu,
azi stradela Teatrului

O fi fost ea, strada Moaștelor,
strada Sfatul Țării de azi?

Strada *Movilă*

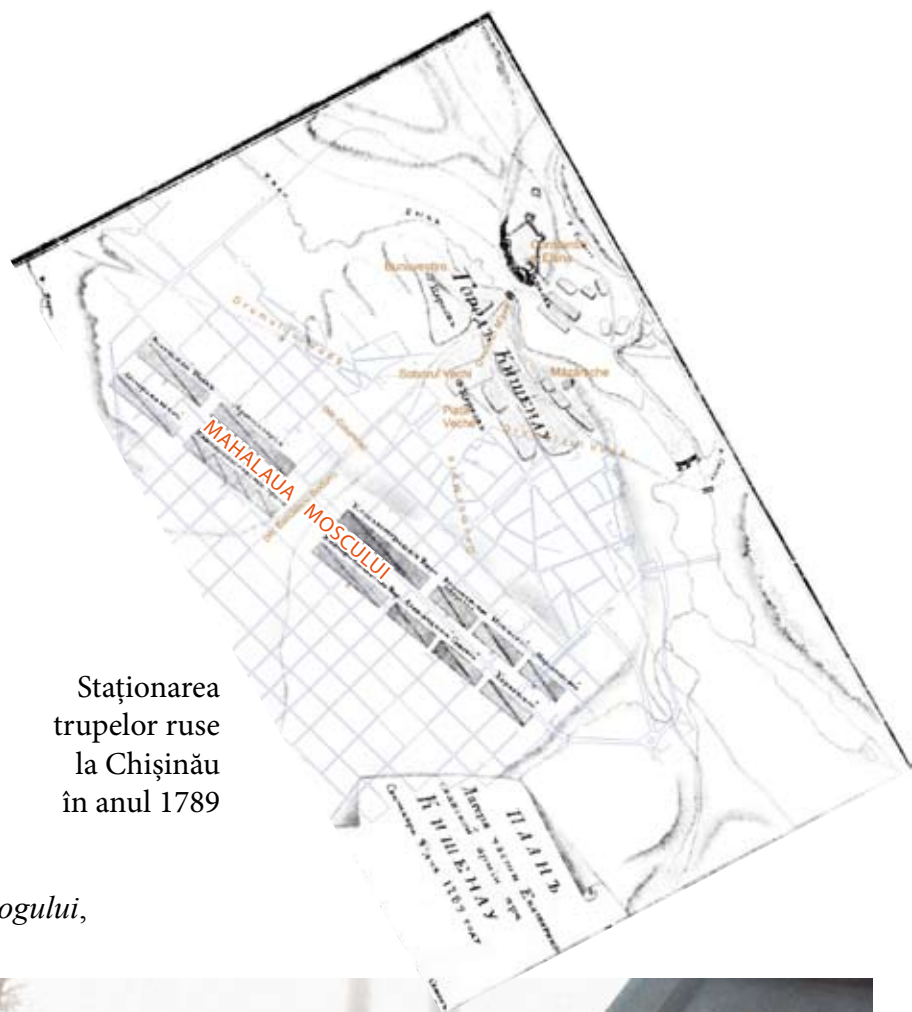
Ospitalul

Denumirea
străzii *Ospitalului*,
nefiind înțeleasă,
a ajuns să fie *Ospătarului*,
și apoi tradusă în limba rusă
Гостинная,
azi *Mitropolit Dosoftei*

Alegoria Ecaterinei a II-a,
împărăteasa Rusiei,
de pe o hartă a Moldovei

Staționarea
trupelor ruse
la Chișinău
în anul 1789

O porțiune din strada *Ostrogului*,
devenită curte a spitalului

Casa Crupenschi

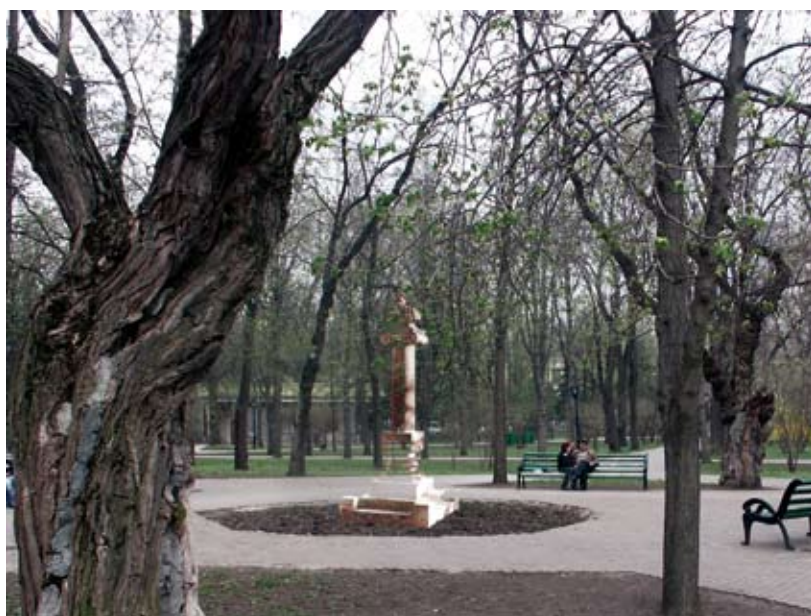

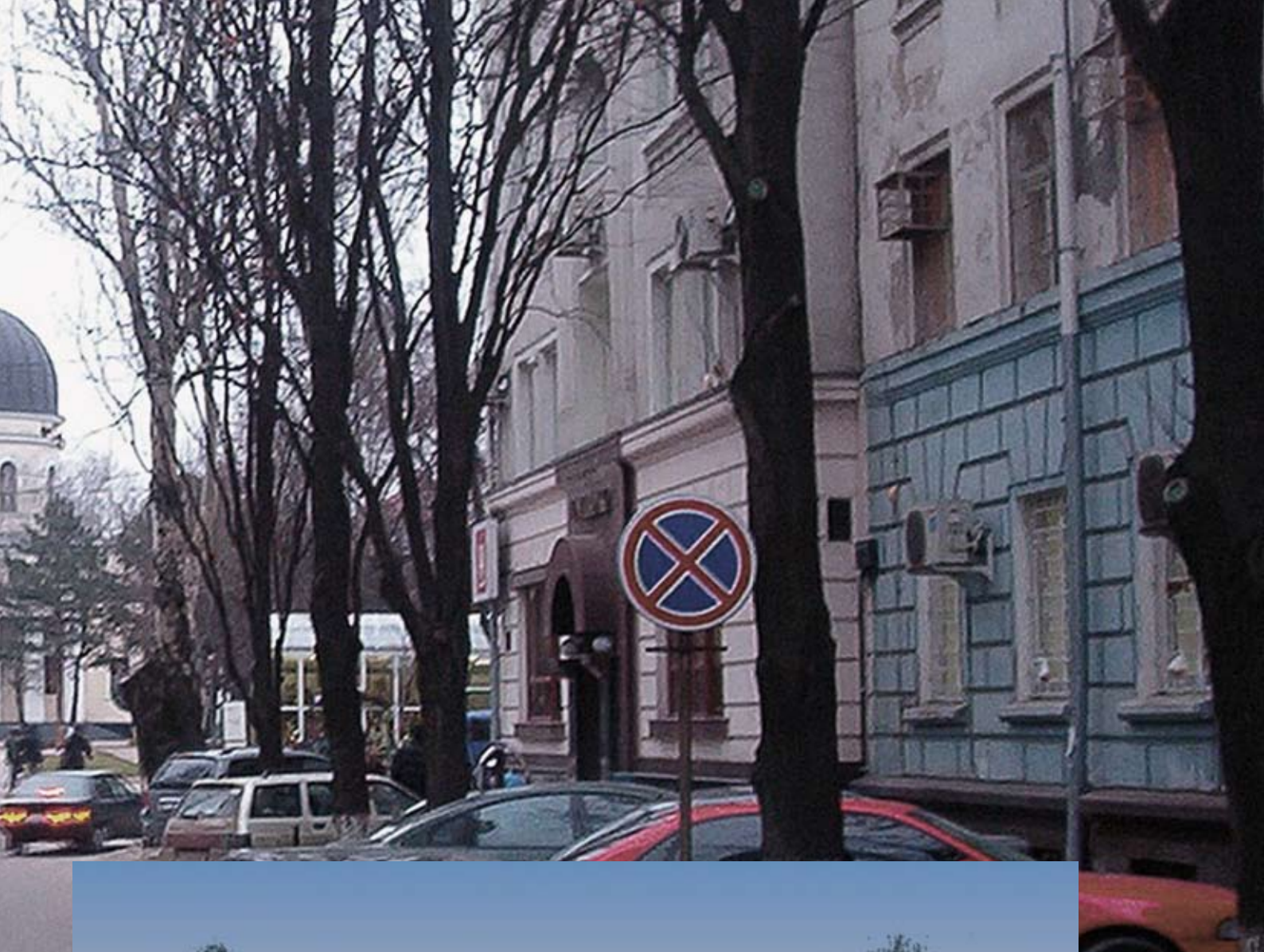
Strada Ospitalului/Ospătarului, azi Mitropolit Dosoftei

*Stradela Vartholomeu,
azi stradela Teatrului*

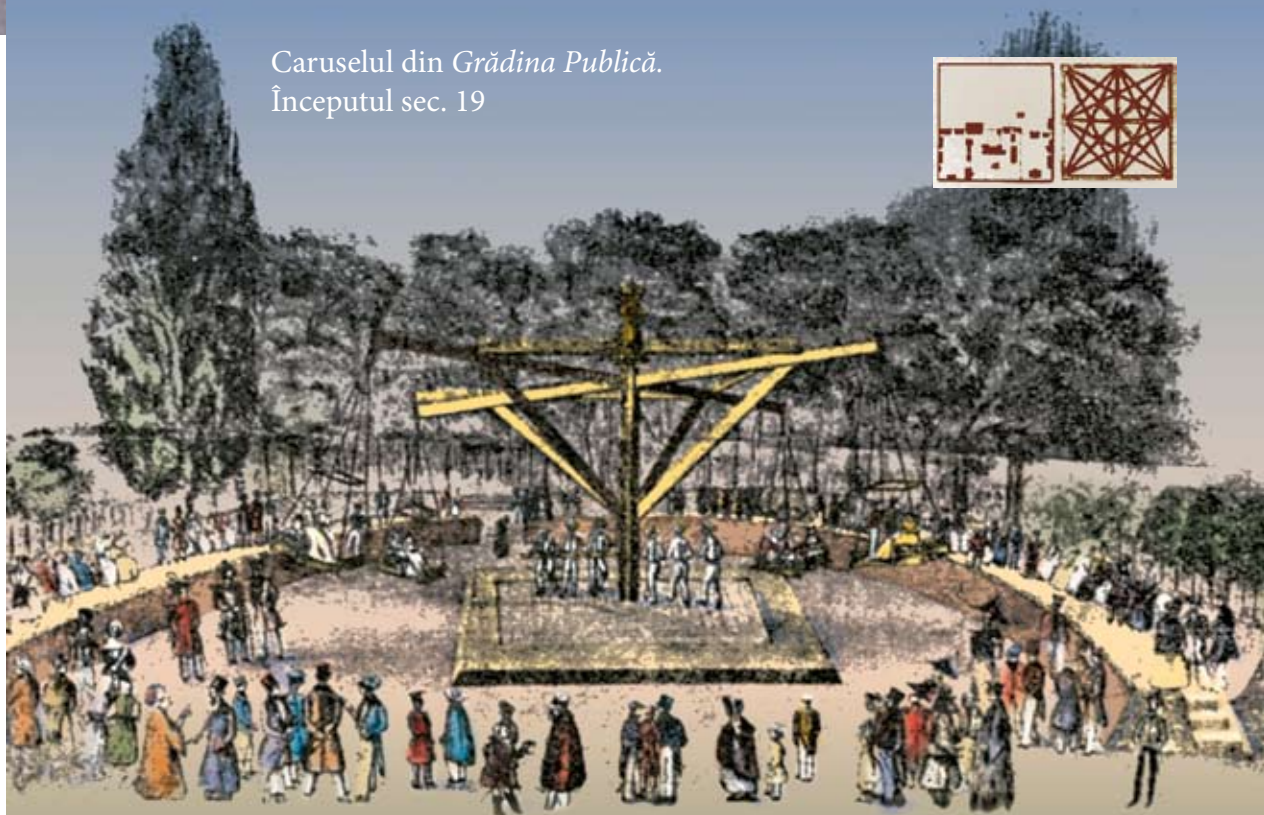

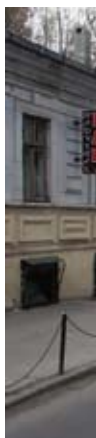
*Locul în Grădina Publică,
unde inițial a stat bustul lui A. S. Pușkin*

Caruselul din *Grădina Publică*.
Începutul sec. 19

*Mahalaua
Lemnăria*

Stradela
Vartholomeu,
azi Teatrului

Strada Ieșanu
azi Tricolorului

Drumul Galbenii,
azi Vlaicu Pârcălab.
Fotografie colorată

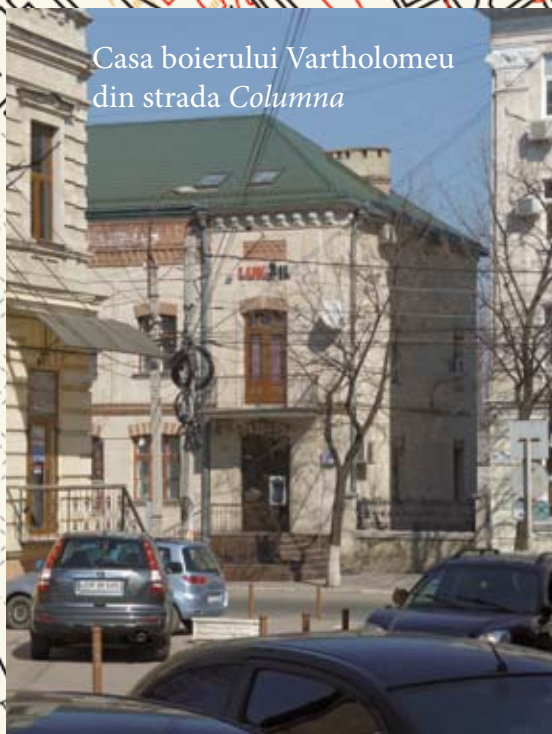

Stradela
Poliției

PLANUL Chișinăului vechi pe timpul aflării în el a lui Pușkin

Casa boierului Vartholomeu
din strada Columna

Casa Vartholomeu

ALCATUIT
de
Administratorul Lucrărilor
Comisiunii Guberniale
Științifice de Arhivă
din Basarabia,
Inspector-adjunct la
SEMINARUL CHIȘINAU
Ioan Halippa

mahalaua Mănuș
piață
Cioflea

Puşkin lângă biserica Sf.Ilie.
Desen de Glebus Sainciuc

Puşkin la Chişinău

Prima carte de istorie
a Chişinăului a fost
scrisă de Ioan Halippa

Bust comemorativ
pe Casa Vartholomeu

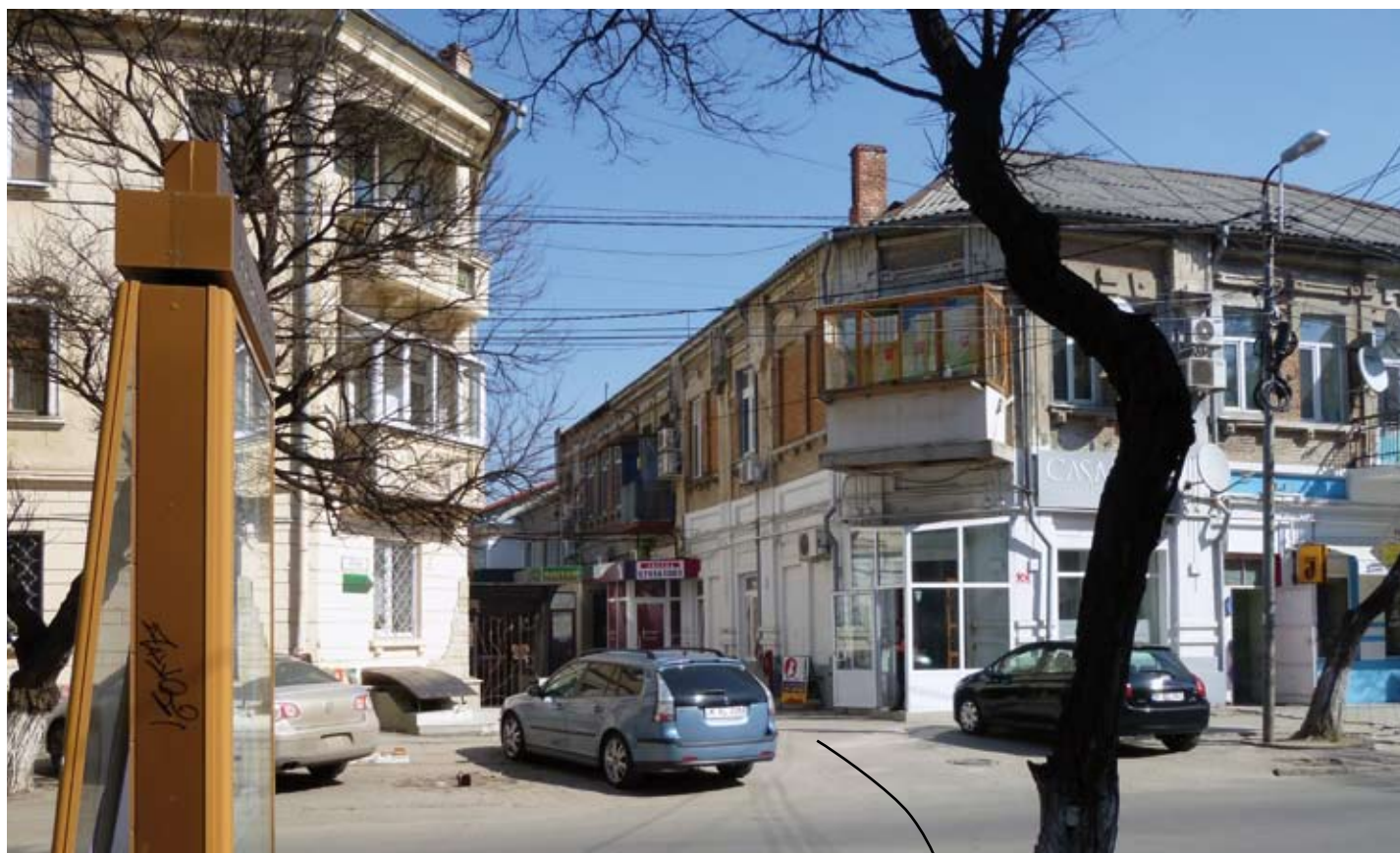

Capitelul
Hederei,
strada Țirlson

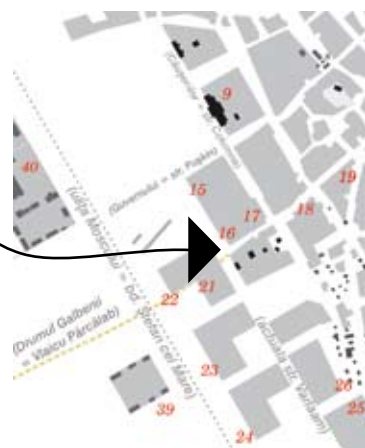

Casă boierească
din *Mahalaua*
Galbenii

Fosta intrare în fostul oraș

În a doua jumătate a sec. 19 pornește cursa de redenumire a străzilor orașului. Mai întâi sunt rebotezate străzile principale cu nume de împărați ruși. Apoi vine rândul scriitorilor ruși, apoi – demnitarilor locali...

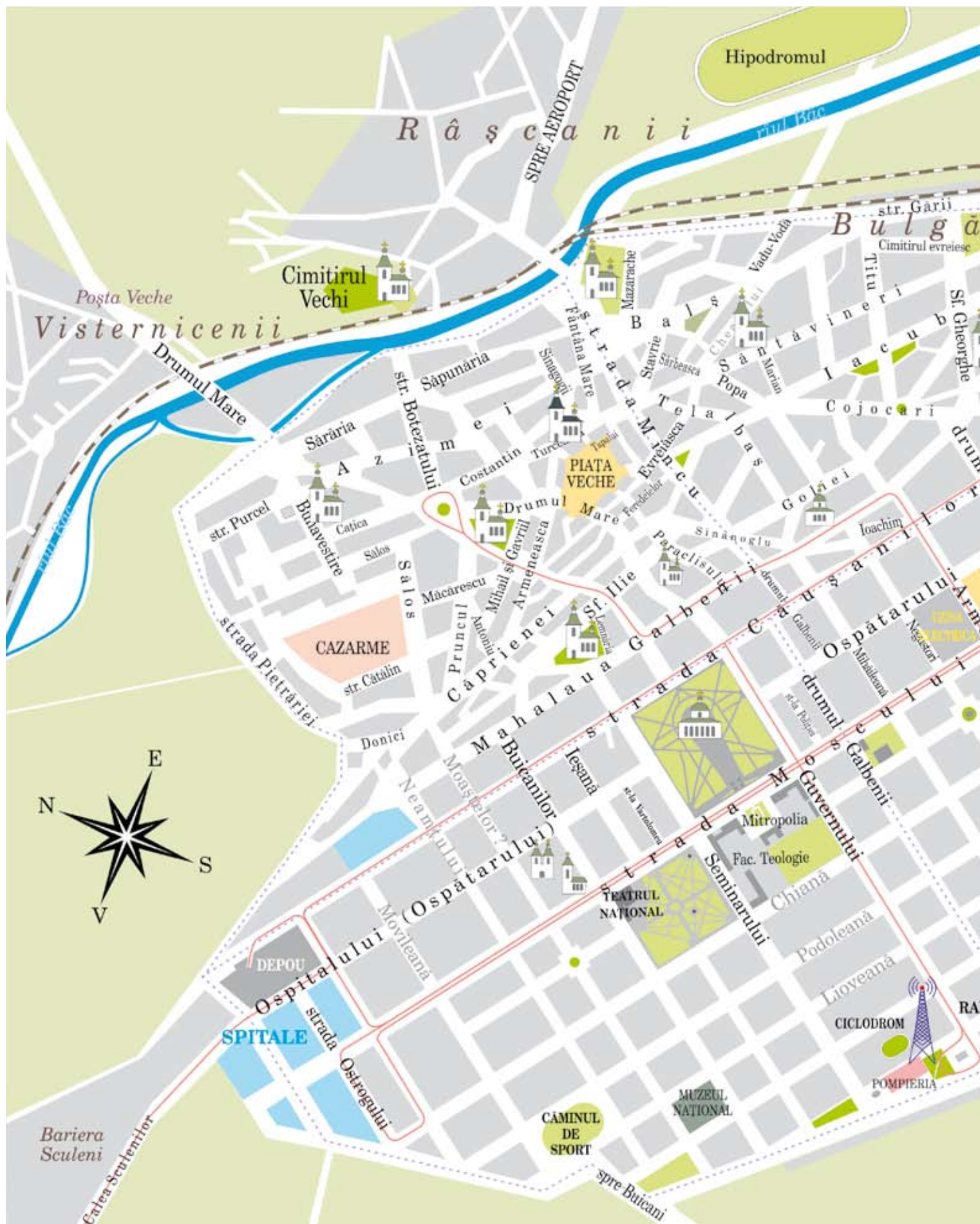

Fosta stradelă a *Poliției*

Orașul Vechi se poate considera dispărut după ce demolările au lăsat doar câteva insule disperate din spațiul lui cândva compact, când a fost șters de pe fața pământului anume centrul centrului — *Piața Veche* și *bulevardul Sf. Ilie* cu străzile adiacente, cu tot complexul arhitectural-istoric

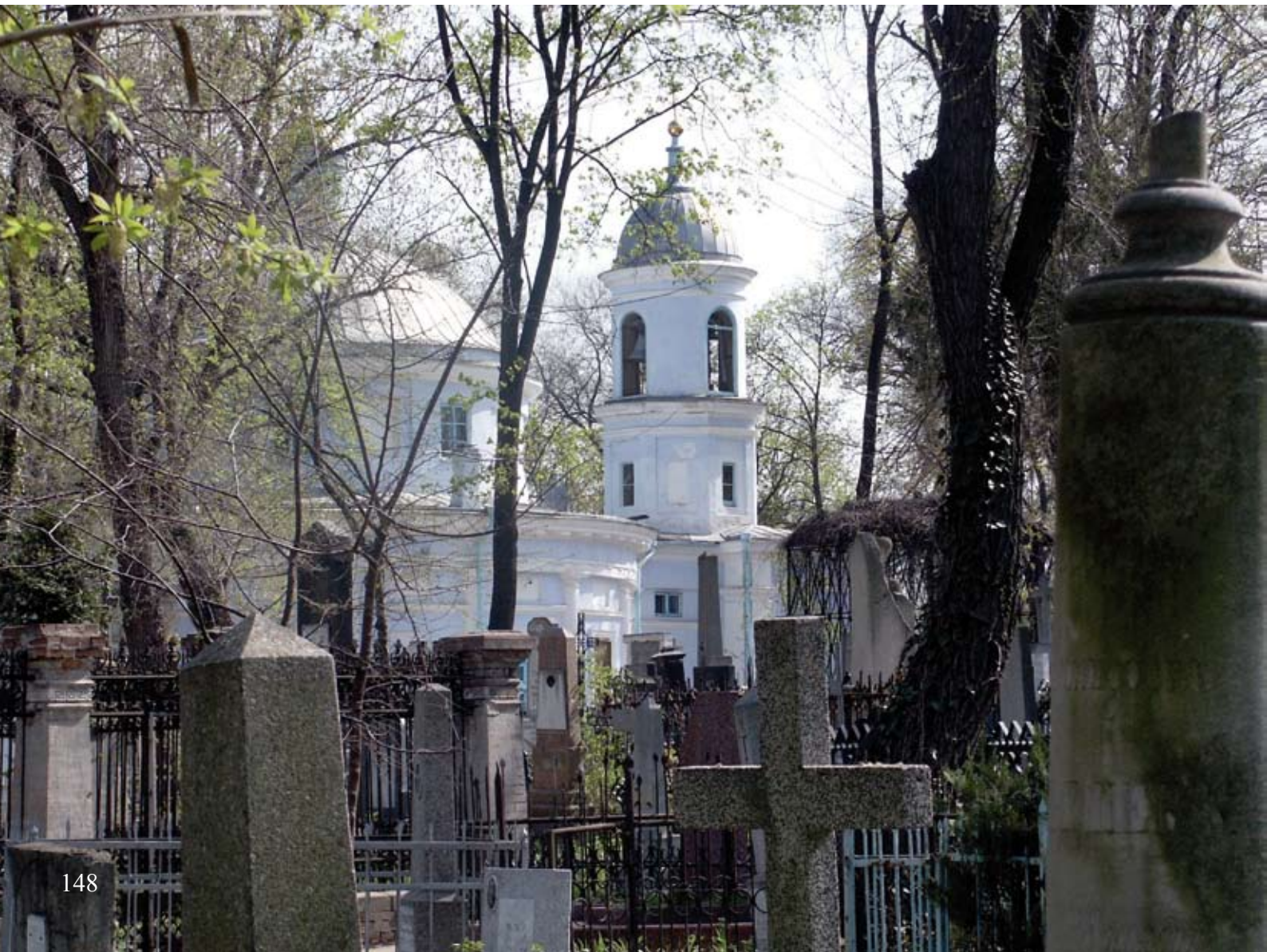

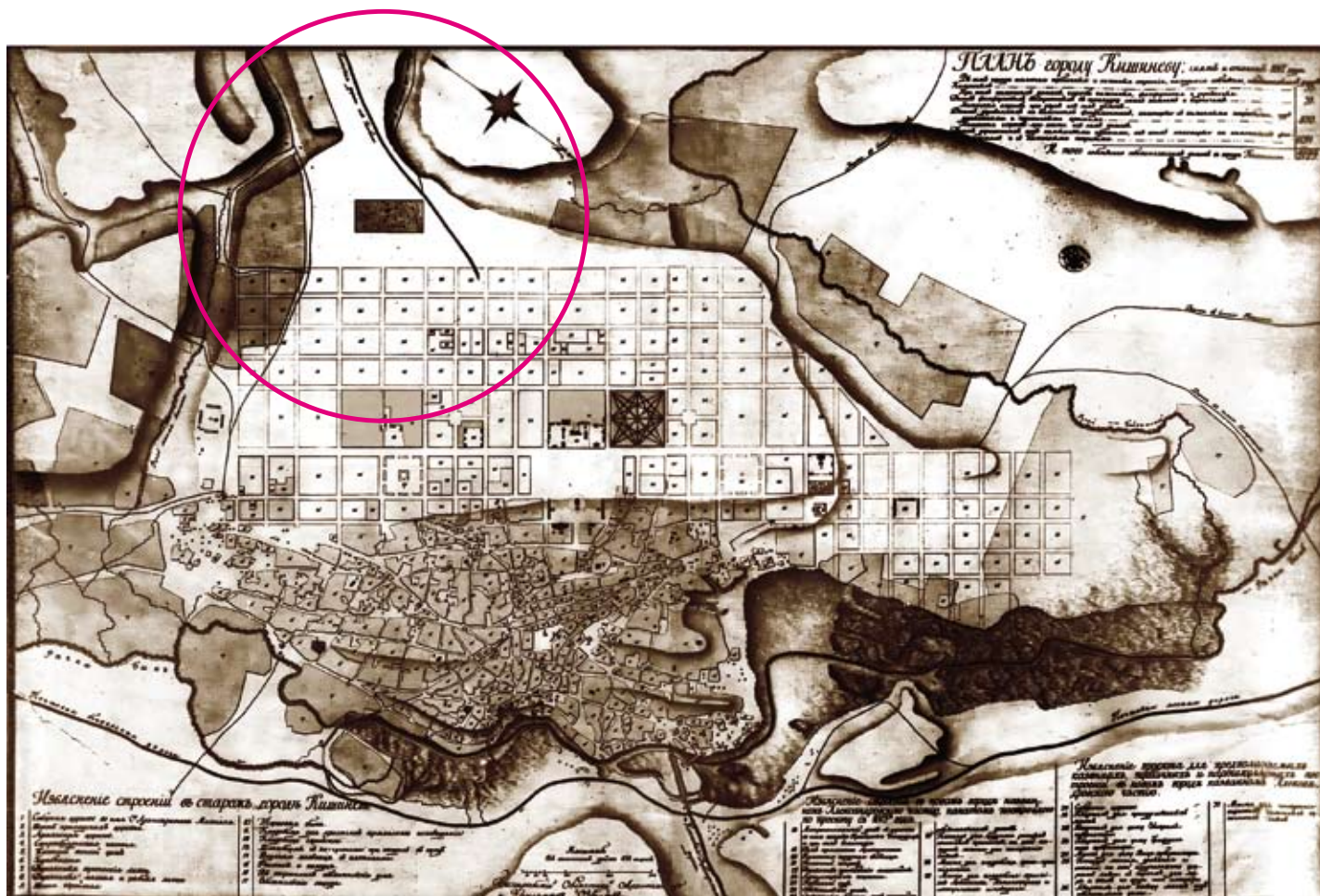
Chișinăul interbelic

Trama stradală veche a reușit să se păstreze până la cel de al Doilea Război Mondial

Sunt date cele mai vechi toponime probabile

Cimitirul Nou
"la Armeanu"

1817

Supt această piatră
odihnește robul lui
Dumnezeu Vasile
Cășian care s-au
mutat...

СѢТ А ЧАС ТЪ ПЕТ РЪ
СО ФИНЕЩИ РОБЪЛХИ
ДЪМНЕЗЪХ ВАСИЛИ
КАСИАН КАРИСАХ
МЪТАТ

Prima mențiune privind repartizarea loturilor de teren pentru cimitir datează din 1811, actuala denumire având-o din 1818.

În 1822 aici se pune piatra de temelie a Bisericii Tuturor Sfinților, din același an datează și cea mai veche piatră funerară cu inscripție.

Ctitor al bisericii a fost chișinăuianca Elena Mătăsărița, zidirea locașului făcându-se pe baza mai multor donații...

Pavel Răileanu

Mormântul soților
Vartholomeiu

Inscripția de partea doamnei:

Nimika mai adevărat
Dekăt acest :
Kă totul a ce se nașce în lume
Trebui să moară

La anul 1785 mam naskut
la anul 1841
Genar 18 am murit

Колежская Ассесорша
Марія Варфоломеева

Necropola familiei Catacazi

Ruinele
casei Crupenschi
din strada *Columna*

Necropola familiei Crupenschi

Olga Catargi
Alexandrina Crupenschi
Ecaterina Stuart
Ana Crupenschi

Mormântul
lui inginer general-maiorul
Ioan Hartingh,
cel de al doilea guvernator
al Basarabiei,
răposat la 1831

Alegoria timpului –
clepsidra înaripată
de pe un mormânt.

GORE Gheorghe
(11.4.1839, s. Dușmani, azi
Oceteabr'scoe, r-nul Glodeni,
RSSM,— 1909, Chișinău),
publicist moldovan.

Literatura și arta Moldovei,
Enciclopedie în 2 volume,
Chișinău,
1985

Fiica Zamfirei Keșco, Victoria, născută în 1835, era, după cum o descriu contemporanii, una din cele mai încântătoare femei ale vremii. Tânără, frumoasă, cu o voce plăcută și suflet artistic, Victoria a atras, la Wiena, simpatia arhiducelui Ferdinand (mai apoi împăratul Maximilian al Mexicului). Dar taina tinerei perechi a fost descoperită și Keșco, văzând imposibilitatea unei asemenea căsătorii, n'a găsit nimic mai bun, decât să plece în Basarabia, unde Victoria a fost măritată, silit, cu camaradul fratelui ei, Alexandru Inglezi, un vechi admirator al ei. Nunta a avut loc la Odessa, la 20 Aprilie 1855. La începutul anului 1856 s'a născut fiica Eliza, iar Victoria, nemaiputând suporta căsnicia, a răcit înadins, murind la 14 Aprilie 1856.

Gheorghe Bezviconi

Victoria
Inglezi

Ecaterina Razu
1809 – 1842

▲
2005

►
2014

Mormântul
Preotului
Ioan Bivol.

Monument de
Victor Rusu
Ciobanu.

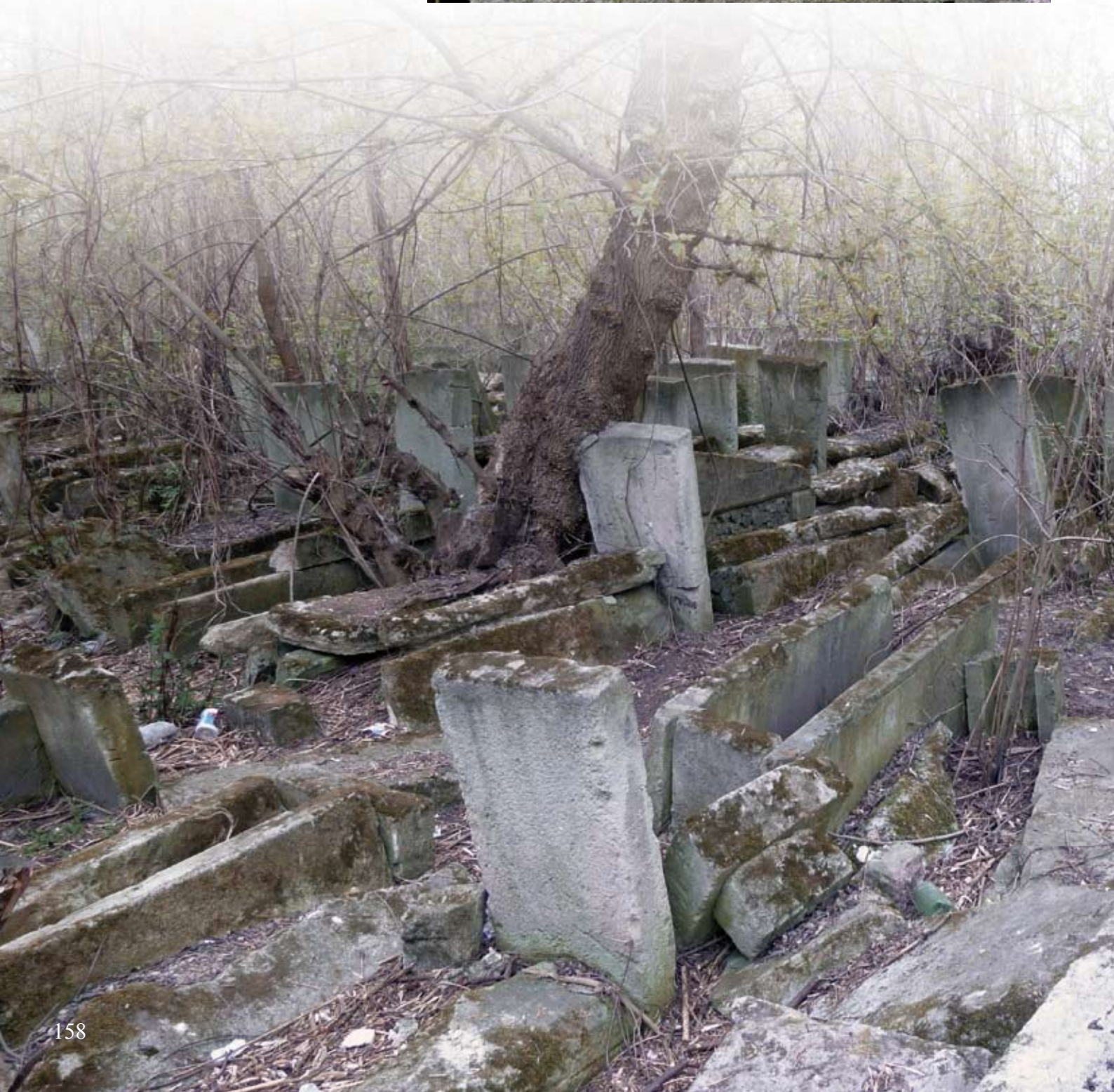
1938

Cimitirul Nou Evreiesc

În secolul 19 apare
un nou cimitir
evreiesc la Bariera
Sculenilor

Inscripția tradițională ne spune:
“Aici zace”, iar pictograma
reprezentând două mâini
înseamnă că răposatul era
un *Cohăn*, descendent biblic
al marelui preot Aaron

O formulă
prescurtată,
întâlnită
cel mai des
pe mormintele
vechi:

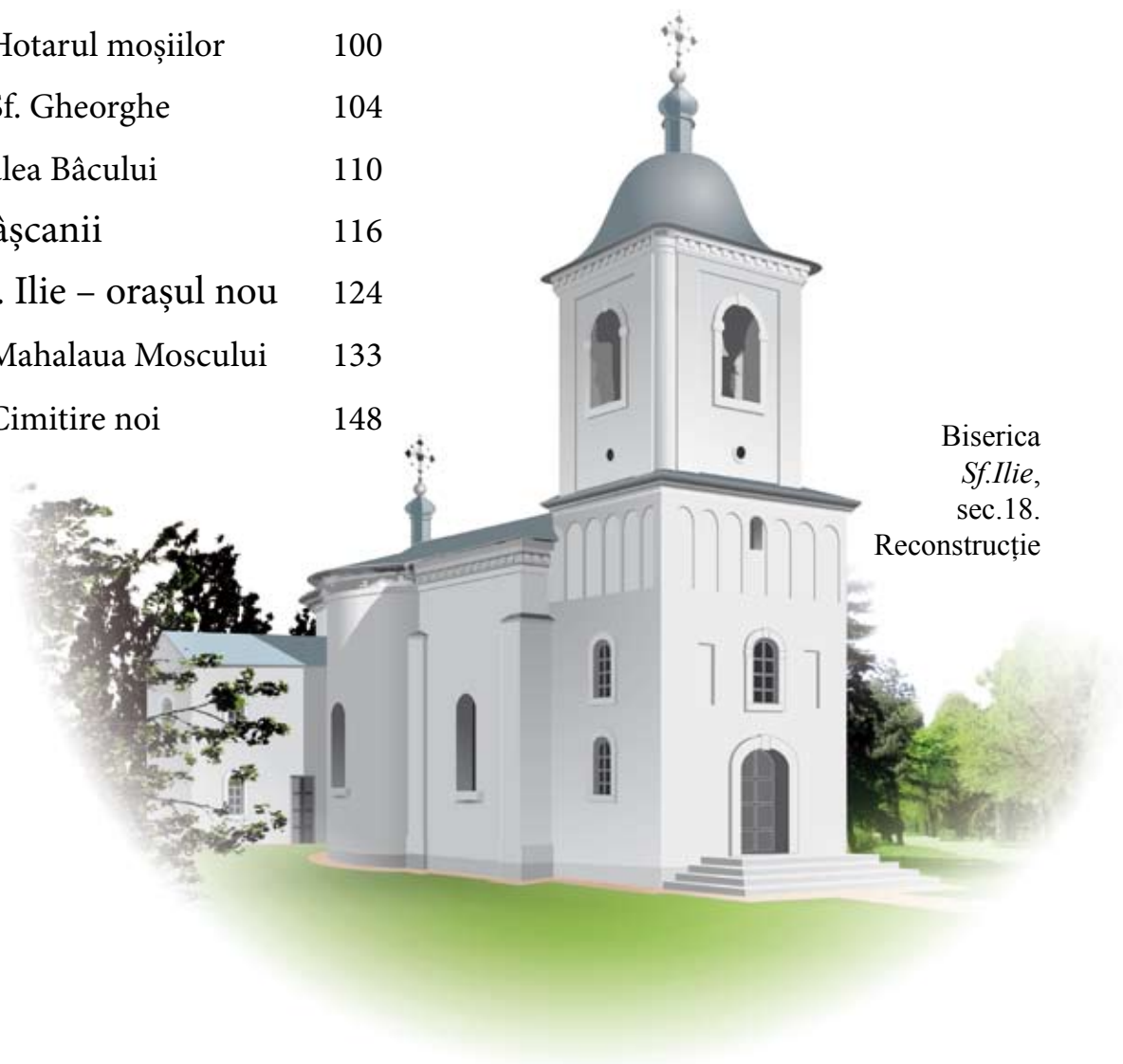
ה ב צ נ ת

... fie dar sufletul
dumnealui legat
prin legătură vie
cu Domnul tău
Dumnezeu

Cartea Întâi
a lui Samuel,
25:29

CUPRINS

Fântâna cea Mare	6
Moșia Galatei	19
Piața Veche	22
Biserica domnească	26
Soborul Vechi	30
Bunăvestire	44
Moșia Sântăvineri	64
Sântăvineri	66
Mahalaua Galbenii	85
Hotarul moșiilor	100
Sf. Gheorghe	104
Valea Bâcului	110
Râșcanii	116
Sf. Ilie – orașul nou	124
Mahalaua Moscului	133
Cimitire noi	148

Biserica
Sf. Ilie,
sec. 18.
Reconstrucție

Porțiunile de oraș medieval, rămase necălcate în hora nesfârșită a buldozerelor, sunt reperele de care se leagă mrejele imaginarului, în volumul "Chișinăul Ascuns", care este o călătorie în timp. Lică Sainciuc se preface că ne duce în trecutul ascuns al Chișinăului, dar, de fapt, ne învață că acesta e de preț și că poate fi valorificat. Va putea oare actuala populație a acestui loc să păstreze și să pună în valoare istoria Chișinăului? Istoria, inclusiv cea recentă, nu ne oferă motive pentru optimism. Dar faptul că vă interesează această carte, deja poate fi un început de amintire.

Ion Grosu

Cartea conține o suită de imagini și texte minimaliste despre un Chișinău mai mult personalizat decât cel pretins a fi comun. Autorul reia subiectul unor intersecții în timp și spațiu ale străzilor și caselor, reunite într-o schemă ce ține de primele vetre, apoi de cele două domenii mănăstirești de altădată (Galata și Sf. Vinere), extinse în continuare pe parohii, piețe, cimitire, mahalale și case de referință. Peste acest concept, realizat în multe fotografii, hărți și desene, autorul aplică dinamismul halucinant al toponimiei orașului văduvit de elementul medieval și al străzilor ce se întrezăresc încă printre noile și mai noile construcții și planificări. Fiind prin excelență o proiecție subiectivă a fizionomiei capitalei, "Chișinăul Ascuns" se înscrie în lista pușinelor instrumente de cunoaștere a orașului bazate pe documente, expertiză și observații de lungă durată.

Nicolae Pojoga

CHIȘINĂUL ASCUNS

Editura **LUMINA**